

İdari Uyuşmazlıklarda Tarafların Kişilik veya Niteliklerinin Değişmesi Hallerinin Kapsam ve Sonuçlarının İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi

Cihan Yüzbaşıoğlu*

Öz

İdari yargıda yargılama devam ederken davanın tarafının ölüm ya da başka bir sebeple değişmesinin yargılamanın devamı ve yargılama hukuku işlemleri üzerinde önemli sonuçları bulunmaktadır. Davanın tarafının kişiliğinde veya niteliğinde meydana gelen değişiklik üzerine bazı hallerde yargılama sona ermekte, bazı hallerde ise askıya alınmaktadır. Bunun yanında, davanın tarafında değişiklik meydana gelmesine karşın mahkemenin yargılama hukuku işlemlerine devam etmesi veya yargılama hukuku işlemlerinin uzun bir süre boyunca askıda kalması davanın tarafları ya da üçüncü kişilerin hak ve menfaatleri üzerinde sonuçlar yaratabilmektedir. Diğer yandan, davanın tarafının kişilik veya niteliğindeki değişikliğin tespitinin idari yargılama hukuku kurallarının yanında medeni hukuk, eşya hukuku ve ticaret hukuku ile de ilişkili olması, konunun multidisipliner bir yaklaşımla incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Konunun özel hukuk ile doğrudan ilişkili olmasının yanında hem ilk derece yargılaması hem de kanun yolu aşamasında uygulamasının olması pek çok farklı ihtimale yönelik çözüm üretmesini gerekli kılmaktadır. İdari yargıda taraf değişikliğinin bu karmaşık niteliğine karşın, konunun düzenlendiği 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 26. maddesi oldukça soyut ve ihtiyaçlara cevap vermekten uzaktır. Boşluklar içtihat yoluyla doldurulmaya çalışılmışsa da yargı kararlarının tutarlı olduğunun kabulü güçtür. Bu durum başta hak arama özgürlüğü olmak üzere, idari yargılama hukukunun tabi olduğu idari istikrar, usul ekonomisi ve silahların eşitliği ilkeleriyle bağdaşmayan, bu ilkelerin çelişmesine veya yarışmasına yol açan sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Davanın Tarafının Değişmesi, Dosyanın İşlemden Kaldırılması, Dilekçenin İptali, Hak Arama Özgürlüğü, Usul Ekonomisi

Evaluating the Scope and Consequences of Substituting Party Qualities or Status in Administrative Disputes in Terms of the Principles Governing Administrative Procedural Law

Abstract

In administrative justice, the substitution of parties due to death or any other reason while a process is still pending has important consequences on how procedural acts will continue and which rules of procedural law will be applied. Due to changes in the qualities or status of a party to a case, courts sometimes end and other times suspend proceedings. Meanwhile, a court's decision to continue or suspend for an extended time procedural acts despite a party substitution may have consequences regarding the rights or interests of the parties to the case and those of third parties. However, determining whether or not a change has occurred in parties' qualities or status is a matter related to civil, property, and commercial law, which requires examining the issue with a multidisciplinary approach. In addition to the concept being directly related to private law, its application both at first instance and at appeal proceedings requires finding solutions for many different scenarios. Despite the complex nature of the matter, Article 26 of Türkiye's Administrative Procedure

* **Sorumlu Yazar:** Cihan Yüzbaşıoğlu (Dr Öğr Üyesi), Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: cyuzbasioglu@gsu.edu.tr ORCID: 0000-0002-7740-5677

Atf: Yuzbasioglu C, "İdari Uyuşmazlıklarda Tarafların Kişilik veya Niteliklerinin Değişmesi Hallerinin Kapsam ve Sonuçlarının İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi" (2024) 82(1) İstanbul Hukuk Mecmuası 233. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2024.82.1.008>

Act, which regulates the substitution of parties, is far from able to respond to the needs. Although attempts have been made to fill the gaps through jurisprudence, difficulty is had in accepting that judicial decisions are consistent. This situation causes results that are incompatible with the principles of administrative procedural law, such as administrative stability, procedural economy, equality of arms, and especially the right to access the court; it also leads to conflicts or struggles among these principles.

Keywords

Substitution of Parties, Suspension of Procedure, Annulment of Petition, Right to Access The Court, Procedural Economy

Extended Summary

In administrative justice, the substitution of parties due to death or any other reason while a process is still pending has important consequences on how proceeding will continue and which rules of procedural law will be applied. Determining whether a change in a party's qualities or status has occurred is a matter related to civil law, property law, and commercial law, thus requiring the issue to be examined with a multidisciplinary approach. Therefore, the concept of the substitution of parties and its consequences have been interpreted in line with the requirements of public law and have gained an original appearance in the jurisprudence of Türkiye's Council of State (*Danıştay*). In addition to its direct relationship with private law, applying a substitution of parties both at the first instance and at appeal proceedings requires finding solutions for many different scenarios. Despite the complex nature of the matter, Article 26 of the Administrative Procedure Act, which regulates the substitution of parties in administrative justice, is quite abstract and far from able to respond to what is needed. Although attempts have been made to fill the gaps through jurisprudence, this situation has led to results that are incompatible with the principles of administrative procedural law, such as administrative stability, procedural economy, equality of arms, and especially the right to access the court; this also creates conflict or competition among these principles.

This study first focuses on the consequences of a decision to suspend proceedings. On one hand, this has positive results regarding the right to access the court and compliance with the principle of equality of arms. On the other hand, negative results arise that are incompatible with the principle of procedural economy and administrative stability. Upon suspending proceedings, the court not only suspends the case for a long period of time but also fails to reach a final decision. This legal uncertainty has consequences not only on the rights and interests of the parties to the case but also to those of third parties.

The next part of this study analyzes the validity of procedural acts when a substitution of parties occurs. Determining whether or not a change has occurred in a party's qualities or status is a matter for private law. This is why the administrative judge may sometimes not be informed of this substitution, whether practically or

legally, and continues with the proceedings. In such cases, the validity of these procedural acts comes under question. In practice, Türkiye's Council of State (*Danıştay*) has interpreted the rules of private law in line with the requirements of public law. However, judicial decisions should be noted as being inconsistent with one another, as well as to also go against the principles of administrative procedural law.

The study's second section concerns cases where the court is unable to suspend proceedings and annuls the petition. In some cases, the court decides to end proceedings pursuant to the changes in the qualities of the party to the case. Petitions that concern only a deceased person are to be annulled. Because the notion of "petitions that concern only a deceased person" is not described in the text of Article 26 of the Administrative Procedure Act, administrative courts and the Council of State decide whether to continue or end proceedings based on a case's individual circumstances. According to jurisprudence, if the process concerns the rights of the inheritors of the deceased party, the court is to decide to suspend the proceedings. Otherwise, the petition is annulled. In administrative justice, decisions taken regarding actions for the annulment of administrative acts impact not only the parties of the litigation but also the legal status of third parties. In addition, some actions in administrative justice are directly related to the public interest. The current legal framework doesn't allow for cases that have no monetary interest for the inheritors of the parties to continue, nor those that don't comply with the aims of the actions for annulment.

In conclusion, the current legislation regulating the substitution of parties due to death or any other reason for a process that is still pending is noted as being insufficient. Moreover, jurisprudential solutions are unpredictable and inconsistent. Therefore, this study has attempted to outline the solutions in comparative law and their applicability in Turkish Law, with special emphasis on French Law where the principles of administrative stability, procedural economy, and the right to access the court have been balanced effectively. These solutions are believed to be able to serve as a guide in eliminating some of the deficiencies in the Turkish legislation. In addition, the study underlines that harmonization and unification of the Council of State's jurisprudence will also provide significant benefits.

Giriş

İdari yargıda davanın taraflarında değişiklik Türk hukukunda ilk olarak 699 sayılı Şurayı Devlet Kanunu'nun 43. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "...*esnayı muhakemede veya badelhüküm efrattan olan tarafın vefatı veyahut zat ve sıfatça tebeddülü halinde Usulü Muhakemesi Hukukiye Kanunu ahkamı tatbik olunur.*" Yine, 699 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran 3546 sayılı Devlet Şurası Kanunu'nun 53. maddesinde konu, "*Muhakeme esnasında veya karardan sonra ferdlerden olan tarafın veya zat ve sıfatça değişiklik vukuu halinde usule aid kanunların umumi hükümleri tatbik olunur.*" şeklinde düzenlenmişti. Her iki düzenlemede yargılama sırasında davanın taraflarının kişilik veya niteliklerinde değişiklik olması durumuna ilişkin olarak medeni yargılama usulüne gönderme yapıldığı görülmektedir¹.

Yargılama sırasında davanın taraflarının kişilik veya niteliklerinde değişiklik konusu halihazırda 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun ("**Kanun**") 26. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre, dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurmasına kadar; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir. Dört ay içinde yenileme dilekçesi verilmemesi durumunda, mevcut yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden hükümsüz kalır. Ancak yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçeler iptal edilir. Dosyaların işlemde kaldırılmasına ve davanın açılmamış sayılmasına dair kararlar diğer tarafa tebliğ edilir².

Düzenleme, davanın tarafı olan gerçek ya da tüzel kişinin kişiliğinin sona ermesi yahut medeni haklarını kullanma yetkisinin sınırlandırılması hallerine ilişkin farklı ihtimallere yönelik kurallar içermektedir. Bu düzenlemeler davanın tarafının değişmesinin yanında, davayı takip ehliyetinde kısıtlama meydana gelmesi durumunda da uygulanmaktadır.

Davanın taraflarındaki değişikliğin davanın aktif tarafında, yani davayı takip eden davacıda/başvurucuda yahut takip edilende, yani hasım konumunda bulunan taraf üzerinde meydana gelebilmesi mümkündür³. İlk derece mahkemesi önünde açılacak

¹ 3546 sayılı Kanun'un 4904 sayılı Kanun ile değiştirilmesiyle ortaya çıkan yeni düzenlemede medeni yargılama hukukuna yapılan atıf kaldırılarak idari yargıya özgülenmiş kurallar getirilmiştir. Yeni düzenlemede konu, "*Yargılama sırasında ölüm ve herhangi bir sebeple davacının kişiliğinde veya niteliğinde değişiklik olur ise davayı kovuşturma hakkı kendisine geçen kimsenin doğrudan doğruya veya tebliğ üzerine Danıştay'a başvurmasına kadar dava dosyası saklı tutulur. Şu kadar ki, münhasıran öleni ilgilendiren dava dilekçesi iptal edilir.*" şeklinde kurala bağlanmıştır.

² Davanın taraflarında değişiklik 521 sayılı Danıştay Kanunu'nun 93. maddesinin birinci fıkrasında güncel düzenlemeye benzer şekilde yer almaktaydı: "*Dava esnasında ölüm veya başka herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurmasına kadar ve gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idare mirasçılar aleyhine takibi yenileyinceye kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilir. Yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçeler iptal olunur.*"

³ Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (7. Bası, Yetkin 2017) 656; Sümevra Özgen, "Türk İdari Yargılama Usulünde Tarafların Kişilik veya Niteliğinde Değişiklik" in Süleyman Üstün and Ebru Tüzemen Atik (eds), *Milli Egemenlik ve Hukuk TBMM'nin 100. Yılı Anısına Armağan* (On İki Levha 2020) 1048.

davalarda hasım konumunda idarenin bulunması kural olduğundan, bu ikinci ihtimal daha ziyade idare tarafından yapılan başvuru üzerine kanun yolu aşamasında ortaya çıkmaktadır⁴.

2577 sayılı Kanun'un "uyumsuz" olarak nitelendirdiğimiz "Tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik" başlıklı 26. maddesi, görünüşte oldukça kısa ve basit; gerçekte ise büyük bir karmaşa, belirsizlik ve aykırılıklar taşıyan bir düzenlemedir. Kanun'un belki de en multidisipliner değerlendirme gerektiren ve anlaşılması en zor konularından biri olan bu hükmü, idari yargılama usulü içerisine medeni hukuk ile ticaret, eşya ve miras hukuku kurallarının zorunlu bir bütünlüşmesine sebep olmuştur. Bu maddenin uygulaması bakımından klasik idari yargılama hukuku ilke ve kuralları yetersiz kalmış; madde metninde -muhtemelen bilinçli olarak- bırakılan boşluklar Danıştay içtihadıyla tamamlanmıştır.

Özel hukuk kurallarının idari yargılama usulüne dahil olmasının yanında, tarafların kişilik ve niteliğinde değişiklik hallerine dair esaslar ile yargılama usulünün hem ilk derece yargılaması hem de kanun yolu aşamasında uygulanmasına karşın, konunun büyük ölçüde içtihadın seyrine bırakılması idari yargılama usulüne hâkim olan ilkelerle zaman zaman bağdaşmayan birtakım sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Aşağıda inceleneceği üzere, mevcut uygulama Kanun'un 26. maddesi hükmünün yalnızca konuyla ilintili Danıştay içtihadıyla değil; temel idari yargılama usulü ilkeleriyle de bağdaşmayan, uyumsuz bir görünüm kazanmasına yol açmıştır.

Bu uyumsuzluk, Kanun'un 26. maddesine dair usul ve esasların değerlendirilmesinin literatürde ihmal edilmesiyle daha da pekişmiştir. Kanun koyucunun ayrıntılı olarak düzenlemekten kaçındığı ya da yetersiz kaldığı bu konuda, kendi içinde de uyumsuz ve tutarsız bir içtihat gelişmiş; genel geçer kurallar çıkarsanamamıştır. Bütün bunların devamı olarak, konu gerek monografik araştırmalarda ve gerek ders kitaplarında önemli ölçüde göz ardı edilmiştir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu çalışmayla ulaşılmak istenen amaç, Kanun'un 26. maddesinde düzenlenen, tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik oluşturan hallerin ya da dosyanın işlemde kaldırılması usulünün açıklanması veya içeriğinin tespit edilmesi değildir. Zira, Kanun'daki tek bir maddede, oldukça çerçeveye düzeyde düzenlenmiş olduğu ve önemli ölçüde içtihatla biçimlendiği dikkate alındığında, konunun tasvirinin kapsam bakımından bir makaleyle sınırlandırılmasının mümkün olmadığı; monografik bir çalışmayı gerektirdiği düşünülmektedir. Nitekim, her iki konu da daha önceden kapsamlı monografik çalışmalarda değerlendirme konusu

⁴ Danıştay VDDGK, 34/29, 18.12.1987, DD (1988) (70-71) 127.

Öğretide *Topuz* ve *Özkaya* ise, idari sözleşmelerden kaynaklanan uyumsuzluklar bakımından sözleşmecî özel hukuk kişinin de davalı konumunda bulunabileceğini vurgulayarak, ilk derece yargılaması aşamasında davalı olan özel hukuk kişinin de kişilik veya niteliğinde değişiklik meydana gelebileceğini savunmuştur (İbrahim Topuz ve Kadir Özkaya, *Açıklamalı-İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Mahalli İdareler Derneği Yayını 2002) 551.). Aynı yöndeki görüş için bkz Kazım Yenice ve Yüksel Esin, *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü* (Arısan Matbaacılık 1983) 567.

yapılmıştır⁵. Bu sebeplerle çalışmamızla, idari yargılama usulüne hâkim olan ilkeler ışığında, Kanun'un 26. maddesi hükmü ile bu hükme ilişkin içtihadın taşıdığı uyumsuzlukların ve bu uyumsuzlukların uygulamada yaratabileceği sorunların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın başlığında da vurgulandığı üzere, yalnızca idari uyuşmazlıklardaki taraf değişikliği halleri ile bunların sonuçları incelenmiş olup, konunun farklı veya ayrışık özellikler arz ettiği vergi yargılaması kapsam dışında tutulmuştur. Yine, Kanun'un 26. maddesinde yer alan, davacının gösterdiği adrese tebligat yapılamaması ihtimali ile posta ücretinin tam olarak yatırılmaması nedeniyle dosyanın işlemden kaldırılması hallerinin tabi olduğu kurallar incelenmemiştir. Öte yandan, davanın tarafının ilk derece yargılaması ya da kanun yolu öncesinde dava açma ehliyetini kaybetmesi hali esas olarak ehliyete dair bir konu olduğundan, bu ihtimal çalışmada değerlendirilmemiştir⁶.

Düzenlemenin lafzından anlaşılacağı üzere İYUK madde 26'da öngörülen usulü düzenlemeler, davacının kişiliğinin değişmesi veya niteliğinde değişiklik olması halinde uygulama bulmaktadır. Düzenlemede geçen “veya” bağlacı, söz konusu kuralın iki ayrı hususu ortaya koyduğuna işaret etmektedir. Davacının kişiliğinde değişiklik, bizzat davacının kişi haklarını kullanabilmesi (ehliyeti) üzerinde ortaya çıkmakta iken, niteliğinde değişiklik, davacı olma sıfatına yönelik bir değişime işaret etmektedir. Buna göre, ölüm ya da diğer sebeplerle davacının dava takip ehliyetini yitirmiş olması ihtimali, davacının kişiler hukukundan kaynaklanan statüsündeki farklılaşmadan kaynaklandığından kişiliğinde değişiklik olarak nitelendirilebilir⁷. Buna karşılık, nitelik değişikliği davacılık sıfatına ilişkin bir anlama tekabül etmektedir. Bu ihtimalde, davacının kişi hakları statüsünde değişiklik olmasa da devam eden davada davacı olma sıfatını ortadan kaldıran bir gelişme meydana gelmektedir⁸.

Ölüm veya diğer sebeplerle davanın taraflarında kişilik veya nitelik bakımından değişiklik olması ihtimalinde ortaya çıkacak sonuçlar ikili bir ayrım ile incelenebilir. Davacının ölümü durumunda dosyanın işlemden kaldırılmak suretiyle yargılamanın askıya alınması mümkün olduğu gibi, dilekçe iptal edilerek yargılamanın sona ermesi de söz konusu olabilmektedir. Buna karşılık, kişilik veya nitelik üzerinde meydana gelen değişikliğin ölüm dışındaki sebeplerle ortaya çıkması durumunda dosya işlemden kaldırılmaktadır.

⁵ Yunus Eraslan, *Türk İdari Yargı Sisteminde Dosyanın İşlemden Kaldırılması* (Adalet 2020); Ahmet Ziya Çalışkan, *İdari Yargıda Tarafların Değişmesi* (Adalet 2012).

⁶ Aksi yönde karar için bkz Danıştay 8. D, 4367/566, 18.02.1999, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 15.08.2023.

⁷ Yenice ve Esin (n 4) 563.

⁸ Yüksel Esin, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları* (2. Baskı, Balkanoğlu Matbaacılık 1976) 287. Öğretide Yıldırım ve Üstün, dava devam ederken davacının hukuki statüsünde değişiklik olması ve bu sebeple sübjektif menfaat koşulunun dava sırasında yitirilmesi ihtimalinin de İYUK madde 26 hükmü kapsamında davanın taraflarının niteliğinde değişiklik olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Turan Yıldırım ve Gül Fiş Üstün, *Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu* (On İki Levha 2020) 383). Bu yöndeki başka bir görüş için bkz Eraslan (n 5) 29.

I. Dosyanın İşlemden Kaldırılması İhtimaline Yönelik Değerlendirmeler

Dosyanın işlemden kaldırılması durumunda, davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurmaya kadar yahut idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosya üzerinde yargılama hukukuna dair işlem yapılmamaktadır. Dosyanın işlemden kaldırılması kararı nihai karar niteliği taşımamaktadır. Bu sebeple, tek başına kanun yolu başvurusuna konu edilemez⁹.

Davanın taraflarında değişiklik sebebiyle dosyanın işlemden kaldırılması ilk derece mahkemesi aşamasında gerçekleşebileceği gibi, kanun yolu aşamasında da söz konusu olabilmektedir¹⁰. Kanun yolu aşamasında işlemden kalkmış olan dava dosyasını takip edebilmesi için idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesi mümkündür¹¹. Zira kanun yolu başvurularında aktif taraf idare de olabilmektedir. Danıştay bir kararında, “*Kararın düzeltilmesi istemine ilişkin dilekçe, karşı tarafı teşkil edenlerden ...birinin de ölmüş olması nedeniyle tebliğ edilememiştir. ...ölenin mirasçıları hakkında takip yenileninceye kadar dosyanın işlemden kaldırılmasına*” karar vermiştir¹². Buna karşılık bazı Danıştay kararlarının karşı oy yazılarında, kanun yolu aşamasında ölen kişileri ilgilendiren davalarda ne yolda işlem yapılacağına ilişkin bir hükme yer verilmemiş olduğundan bahisle, usul hükümlerinin, kıyasen uygulanmasının mümkün olmadığı gerekçesiyle, kanun yolu aşamasında Kanun’un 26. maddesinin uygulanması suretiyle karar verilmesinin mümkün olmadığı ileri sürülmüştür¹³.

Dosyanın işlemden kaldırılmasının iki temel sonucu bulunmakta olup, bunlar devam eden yargılamanın askıya alınması (A) ve yargılama usulü işlemlerinin durmasıdır (B). Her iki sonuç da idari yargılama usulünün tabi olduğu ilkeler bakımından bazı tartışmaları beraberinde getirmektedir.

A. Yargılamanın Askıya Alınmasının Yarattığı Hukuki Sonuçlar

Kanun metninin lafzından anlaşılacağı üzere, işlemden kaldırılan dosyanın tekrar işleme konulabilmesi için davayı takip yetkisi kendisine geçenlerin bizzat

⁹ Danıştay 9. D, 2948/6385, 02.12.2010, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 25.06.2023.

¹⁰ Danıştay 10. D, 9461/6773, 17.12.1998, yayınlanmamıştır.

¹¹ Danıştay 9. D, 2948/6385, 02.12.2010, DD (2011) (126) 302.

¹² Danıştay DDK, 39750, 14.02.1975 in Yenice ve Esin (n 4) 567.

Nitekim Danıştay mülga karar düzeltme yolu aşamasında dahi davanın taraflarında değişiklik olması ihtimalinde İYUK madde 26 hükümlerinin uygulanması gerektiğine hükmetmekteydi: “*Maliye Bakanlığının Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu kararının düzeltilmesi istemiyle verdiği dilekçenin tebliği amacıyla düzenlenen tebliğ zarfının incelenmesinden, yükümlünün vefat etmiş olduğunun oğlu tarafından ...beyan edildiği ...anlaşılmaktadır.*

...İdari Yargılama Usulü Kanununun 26.maddesinin 1 işaretli fıkrasında, gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verileceği hükme bağlandığından, anılan kural uyarınca dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verildi.” (Danıştay VDDGK, 211/276, 30.09.1994, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 05.05.2023.).

¹³ Danıştay 10. D, 9461/6773, 17.12.1998 in Cemil Kaya, “İdari Yargılama Usulünde Davanın Taraflarında Değişme” (2004) 12(1-2) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 145; Danıştay VDDGK, 34/29, 18.12.1987, DD (1988) (70-71) 127. Bu yaklaşımın eleştirisine yönelik görüş ve gerekçeleri için bkz Candan (n 3) 456.

mahkemeye başvuruda bulunması gerekmektedir¹⁴. Dosyanın tekrar işleme konulmasına yönelik başvuru yapılabilmesi bakımından herhangi bir zamansal sınırlama öngörülmemiştir¹⁵. Başka bir deyişle, davayı takip hakkını elde eden kişi her zaman dosyanın yenilenmesi talebinde bulunabilecektir¹⁶. İlgililer tarafından dilekçe ile başvurulması üzerine dosyanın yeniden işleme konulmasına karar verilmektedir¹⁷. Dosyanın işlemde kaldırılması, ara karar niteliğinde olduğundan; bu karara karşı kanun yolu kapalıdır¹⁸.

Uygulamada ise, dava dosyasının belirsiz bir süre boyunca açık kalmasının önüne geçilmesi amacıyla, bir karar numarası verilmek suretiyle dosyanın kapatılması; mirasçılarının veya takip yetkisi kendisine geçenlerin başvurusu durumunda yeniden esas numarası verilmek suretiyle davanın sürdürülmesi usulü benimsemiştir¹⁹. Öyle ki Danıştay'ın bir kararındaki azlık oyunda, işlemde kaldırma kararının verilmesi üzerine uygulamada dosya hakkında karar numarası verildiğinden bahisle, bu kararın kanun yoluna konu edilebilmesi gerektiği ileri sürülmüştür²⁰.

Gerçek kişi olan davacının ölümü durumunda, mirasçıların davayı takip yetkisini kullanabilmesi için mirası ret süresinin sonunu beklemeleri gerekmektedir²¹. Bu ihtimalde, davanın mecburi dava arkadaşı sıfatıyla tüm mirasçılar tarafından ya da miras ortaklığınca takip edilmesi mümkündür²². Davacının birden fazla mirasçısının bulunması ihtimalinde, tek bir mirasçının, diğer mirasçıların muvafakatini

¹⁴ Buna karşılık Danıştay bir kararında, takip yetkisi kendisine geçenlerin ölen davacının vekiline vekalet vermesini, takip yetkisinin kullanılmasına yönelik irade beyanı olarak nitelendirmiştir (Danıştay 10. D, 2735/164, 22.01.2001 in Yakup Bal, Mustafa Karabulut ve Yahya Şahin, *İdari Yargılama Usulü ile İlgili Danıştay 10. Dairesinin Seçilmiş Kararları* (Seçkin 2003) 755.).

¹⁵ Bir kararında ise Danıştay, Kanun metniyle neredeyse tamamen çelişkili bir hüküm kurmuştur: “*davacı Konfederasyonun 667 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ile kapatıldığı anlaşılmaması nedeniyle 2577 sayılı idari Yargılama Usulü kanununun 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca dosyanın işlemde kaldırıldığı, anılan kararın üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen yenileme dilekçesi verilmediği anlaşılmaktadır. Bu itibarla; bakılan uyuşmazlıkta, davanın açılmamış sayılmasına*” hükmolunmuştur (Danıştay 10. D, 6708/1523, 16.04.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 26.07.2023).

¹⁶ Öğretide Candan, bu durumun 2577 sayılı Kanun'un 26. maddesinin üçüncü fıkrasında yapılan değişikliğe ilişkin kanun koyucunun saikiyle bağdaşmadığını savunmaktadır (Candan (n 3) 675.). 2577 sayılı Kanun'un 26/3 hükmüne göre, davacının gösterdiği adreste tebligat yapılamaması sebebiyle dosyanın işlemde kaldırılması durumunda, “[d]osyanın işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak bir yıl içinde yeni adres bildirilmek suretiyle yeniden işleme konulması istenmediği takdirde, davanın açılmamış sayılmasına karar verilir.” Dolayısıyla bu süre dolduktan sonra dosyanın tekrar işleme konulması mümkün olmayacaktır.

¹⁷ Danıştay 6. D, 7048/5832, 01.10.2014; Danıştay 5. D, 2018/2802, 18.10.2018, (Yürütmenin Durdurulması Kararı), <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 15.05.2023.

¹⁸ Danıştay 5. D, 4045395, 23.02.2021; Danıştay 9. D, 1676/6017, 08.10.2018; Danıştay 6. D, 7467/4834, 15.06.2017, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 15.05.2023.

¹⁹ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Açıklamalı – İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku* (Savaş 2019) 1412. Dosyanın işlemde kaldırılması kararı ara karar şeklinde de alınmaktadır (Danıştay 5. D, 2018/57472, 26.09.2018, (Yürütmenin Durdurulması Kararı), <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 03.04.2023.).

²⁰ Danıştay 3. D, 1380/313, 28.01.2020; Danıştay 6. D, 19236/8643, 03.10.2019, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 12.03.2023. Aynı yönde Bölge İdare Mahkemesi kararı için bkz İstanbul BİM 6. VDD, 2797/3050, 07.11.2019, yayımlanmamıştır.

²¹ A Şeref Gözübüyük ve Güven Dinçer, *İdari Yargılama Usulü* (2. Bası, Turhan 1999) 671.

²² Kaya (n 13) 149.

almaksızın, davayı sürdürmesi mümkün olmayacaktır²³. Terekenin atanmış resmi görevliler tarafından yönetildiği hallerde, davayı takip yetkisi bu görevliler tarafından kullanılabilir²⁴.

Kanun yolu aşamasında idare tarafından takibin yenilenmesi ihtimalinde ise dosya mirasçılar aleyhine yenileneceğinden, öncelikle mirasçıların belirlenmesi, bunun için de miras ret süresinin dolması gerekecektir²⁵. Mirasçıların mirası reddetmesi durumunda, idarenin takibi yenilemesi mümkün olmayacaktır²⁶.

Her ne kadar şekil yönünden dosyaya karar numarası verilerek yargılama sonlandırılmış olsa da dosyanın işlemde kaldığı hallerde, yargılama belirsiz bir süre boyunca askıda kalmaktadır. Bu durumun ise, yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmaması sebebiyle adil yargılanma hakkı; aradan uzun bir süre geçtikten sonra hüküm kurulabilecek olması sebebiyle idari istikrar ilkesi bakımından önemli sorunları beraberinde getireceği şüphesizdir²⁷.

Yargılamanın makul bir sürede sonuçlandırılması idari uyuşmazlıklarda da adil yargılanma hakkının bir parçasını oluşturmaktadır²⁸. Makul süre değerlendirmesi bakımından üç kritere göre değerlendirme yapılmakta olup, bunlar davanın karmaşıklığı, başvuruçunun tutumu ve yetkili makamın tutumudur²⁹. Buna göre, davacının usulü haklarını kullanması ya da kullanmaması sonucunda yargılamanın uzaması, adil yargılanma hakkının ihlali olarak nitelendirilmemektedir³⁰. İlginin

²³ “Dosyanın incelenmesinden, ... günündeki duruşmasında davacı vekilinin davacının öldüğünü, görülmekte olan davanın, davacının mirasçıları ... ve ... tarafından takip edileceğini, diğer mirasçıların vekaletnamelerinin daha sonra ibraz edileceğini belirttiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, mahkemece yukarıda aktarılan yasa maddesi hükmü uyarınca davanın devam edilebilmesi için mutlaka mirasçıların başvurusu gerektiği yolunda herhangi bir hüküm yer almamış olup, davayı takip hakkı kendisine geçenlerin başvurusuna kadar dosyanın işlemde kaldırılacağı açıkça belirtilmiştir. ...davacının terekesinin idaresi için yetkili yargı organınca tayin edilen kayyulların, tereke içinde yer alan taşınmazın kamulaştırılması işleminin iptali dileğiyle idari yargı yerinde açılmış bulunan davayı takip hakları bulunduğu” (Danıştay 10. D, 2506/455, 12.02.2001 in Bal, Karabulut ve Şahin (n 14) 756.). Başka bir kararında da “mirasçıları belirlemeyen davacının terekesinin idaresi için yetkili yargı organınca tayin edilen kayyulların, tereke içinde yer alan taşınmazın kamulaştırılması işleminin iptali dileğiyle idari yargı yerinde açılmış bulunan davayı takip hakları bulunduğu gözetilmeksizin mirasçıların başvurusu gerektiğinden” şeklinde hüküm kurmuştur (Danıştay 6. D, 196/613, 18.06.1986, yayınlanmamıştır).

²⁴ Danıştay, davacının terekesinin idaresi için atanan kayyulların kamulaştırma işleminin iptali istemiyle açılan davayı takip hakkının bulunduğu karar vermiştir: “ölüm nedeniyle tarafların kişiliğinde meydana gelen değişiklik halinde davaya devam edilebilmesi için mutlaka mirasçıların başvurusu gerektiği yolunda herhangi bir hüküm yer almamış olup, davayı takip hakkı kendisine geçenlerin başvurusuna kadar dosyanın işlemde kaldırılacağı açıkça belirtilmiştir. ...davacının terekesinin idaresi için yetkili yargı organınca tayin edilen kayyulların, tereke içinde yer alan taşınmazın kamulaştırılması işleminin iptali dileğiyle idari yargı yerinde açılmış bulunan davayı takip hakları bulunduğu” (Danıştay 10. D, 2506/455, 12.02.2001 in Bal, Karabulut ve Şahin (n 14) 756.). Başka bir kararında da “mirasçıları belirlemeyen davacının terekesinin idaresi için yetkili yargı organınca tayin edilen kayyulların, tereke içinde yer alan taşınmazın kamulaştırılması işleminin iptali dileğiyle idari yargı yerinde açılmış bulunan davayı takip hakları bulunduğu gözetilmeksizin mirasçıların başvurusu gerektiğinden” şeklinde hüküm kurmuştur (Danıştay 6. D, 196/613, 18.06.1986, yayınlanmamıştır).

²⁵ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya (n 19) 1412.

²⁶ Danıştay 10. D, 2506/455, 12.02.2001, in Bal, Karabulut ve Şahin (n 14) 756.

²⁷ Çalışkan (n 5) 34.

²⁸ A Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması* (9. Bası, Turhan 2011) 270-271; Yücel Oğurlu, “Mukayeseli İdari Yargıda Süreler ve Makul Süre Problemi”, in *Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu* (Danıştay Yayınları 2012) 132 vd

²⁹ Ayrıntılı bilgi ve AİHM içtihadı için bkz Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı* (3. Bası, Beta 2008) 380 vd; Nurcan Yılmaz Özel, *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri* (On İki Levha 2016) 157.

³⁰ *Circosta ve Viola v İtalya*, 19753/92 (AİHM 04.12.1995); *König v Almanya*, 6232/73 (AİHM 10.03.1980), <www.hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 10.04.2023.)

yargılamada sürati sağlamak için kendisine düşeni yapması, geciktirici taktikler kullanmaktan kaçınması, usulü işlemleri yaparken gerekli özeni göstermesi gerekmektedir. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda gecikme nedeniyle Devletin sorumluluğundan söz edilemez³¹.

İlk derece mahkemesi yargılaması sırasında davacının kişilik veya niteliğinde değişiklik olması durumunda, takip hakkı kendisine geçenlerin başvurusuna kadar yargılama işlemlerine devam edilmeyecektir. Ayrıca dört aylık sürenin sonunda varsa yürütmenin durdurulması kararı da hükümsüz hale gelecektir. Bu ihtimalde dava konusu işlemin icrailiği devam edeceğinden yargılamanın askıda kalması idare ya da söz konusu işlemin yürürlükte olmasında yararı bulunan üçüncü kişiler üzerinde olumsuz bir sonuç yaratmayacaktır³². Takip hakkı geçenlerin kendilerinin başvuru yapmaması sebebiyle bu ihtimalde yargılama uzamış olacağından, bu kişiler bakımından da makul sürede yargılanma hakkının ihlalinin söz edilemez. Benzer durum ilk derece ya da istinaf aşamasında davanın reddedilmesi üzerine kanun yolu başvurusunda bulunulması halinde de söz konusu olmaktadır.

Öte yandan, kanun yoluna idarenin başvurması ve davanın pasif tarafının kişilik veya niteliğinde değişiklik olması halinde, dosyanın işlemde kaldırılması üzerine durum idareye bildirilecektir³³. Bu ihtimalde, halihazırda dava kabul edilmiş ve iptal kararı verilmiş olduğundan kanun yoluna başvuru anında durum pasif taraf olan davacının lehinedir. Dolayısıyla davanın devam etmesinde idarenin menfaatinin bulunduğu açıktır. Kanun yolu başvurusunun belirsiz bir süre boyunca askıda kalması, pasif taraf olan davacı üzerinde olumsuz netice yaratmayacaktır. Nitekim, bu ihtimalde Kanun'un 52. maddesi uyarınca mahkeme kararının yürütmesinin durdurulmuş olması ihtimalinde, bu karar dört aylık sürenin sonunda hükümsüz hale gelmektedir.

Bu noktada, dosyanın askıda kalmasının makul sürede yargılanma bakımından doğrudan bir aykırılık teşkil edeceğinin söylenmesi güçtür. Buna karşılık, her iki ihtimalde de özellikle yargılama sonucunda verilecek karardan hukuki durumu etkilenecek üçüncü kişilerin haklı beklentileri ya da kazanılmış haklarına yönelik sonuçlar ortaya çıkabilmektedir³⁴. Şöyle ki, iptal davasına konu edilen ve en geç dosyanın işlemde kaldırılmasından itibaren dört aylık sürenin sonunda yürütmenin

³¹ "...başvurucunun tutumu, yargılamanın uzunluğu tespit edilirken, nesnel bir gerçek olarak dikkate alınır. Devlet, başvurucunun tutumu nedeniyle ortaya çıkan gecikmelerden sorumlu tutulamaz." (Anayasa Mahkemesi, Yaşar Bulut ve Hakan Akşam, 2014/5897, 02.02.2015, RG 27.05.2015/29368.) Aynı yönde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı için bkz Monnet v Fransa, 13675/88, 27.10.1993, <www.hudoc.echr.coe.int.> Erişim Tarihi 10.04.2023.

³² Öte yandan, 2577 sayılı Kanun'un 26/4 hükmüne göre, dosyanın işlemde kaldırılması kararı yalnızca karşı tarafa tebliğ edildiğinden mirasçılar ya da hak sahiplerinin durumu öğrenmesi uygulamada gecikebilmektedir (Danıştay 3. D, 2718/5873, 07.11.2018; Danıştay 13. D, 3715/663, 15.03.2017, <www.danistay.gov.tr.> Erişim Tarihi 12.04.2023.). Daha az sayıdaki kararında ise Danıştay, dosyanın işlemde kaldırılması kararını her iki tarafa da tebliğ etmiştir (Danıştay 6. D, 5625/10749, 27.12.2018, <www.danistay.gov.tr.> Erişim Tarihi 12.04.2023.).

³³ Danıştay 5. D, 17981/1657, 11.10.2018; Danıştay 13. D, 3845/1704, 15.05.2019, <www.danistay.gov.tr.> Erişim Tarihi 14.04.2023.

³⁴ Aynı yönde Çalışkan (n 5) 94.

durdurulması kararının hükümsüz hale gelmesiyle icrailik kazanan işlem esas alınarak idarenin işlemler tesis etmesi ve uzun bir süre geçtikten sonra dosyanın tekrar işleme konularak yargılamanın tamamlanması sonucunda işlemin iptal edilmesi durumunda, bu işlem dayanak alınarak tesis edilen diğer işlemlerin akıbeti özellikle idari istikrar ilkesi bakımından önem taşımaktadır. Benzer bir durum, davanın reddedilmesi üzerine başvuru kanun yolu aşamasında dosyanın işlemde kaldırılması ve uzun bir süre geçtikten sonra dosyanın tekrar işleme konularak yargılamanın davacı lehine sonuçlanması durumunda da söz konusu olabilecektir.

İptal kararları üzerine idari işlemin tesis edildiği tarihten itibaren geriye etkili olarak ve tüm sonuçlarıyla hukuk düzeninden kaldırıldığı dikkate alındığında, bu işlem esas alınarak tesis edilmiş olan işlemler de sebep unsuru yönünden sakat hale gelecektir³⁵. Bununla birlikte, dayanak işlemlerin iptal edilmiş olması, kendiliğinden bu işleme dayanılarak yapılmış işlemlerin yürürlükten kalkması sonucunu yaratmaz. Bu işlemlerin de ayrıca yürürlükten kaldırılması gerekmektedir³⁶. Bu bakımdan, yargılama sonucunda işlemin iptal edilmesi, bu işleme dayanılarak tesis edilmiş işlemlerin hükümsüz hale gelmesine yol açmayacaktır. Ancak bu karar dikkate alınarak idarenin, söz konusu işlemlerin geri alınmasına yönelik işlem tesis etmesi ihtimali idari istikrar ilkesine yönelik tartışmaları gündeme getirebilecektir³⁷.

Anayasa Mahkemesi tarafından, “*kamu idaresinin yürürlükte bulunan kuralları yürürlükte kaldıkları sürece, onların uyduğu her olaya gereğince ve aynı biçimde uygulaması*” olarak tanımlanan³⁸ idari istikrar ilkesi uyarınca, *idarenin sakat tasarruflarını her zaman geri alabileceği yolundaki genel prensipte, kazanılmış haklarla müesses durumları korumak ve hukuki münasebetlerde istikrarı sağlamak ihtiyacı ve zarureti nedeniyle zaman içinde değişime uğramış ve sakat idari işlemlerin ne şekilde geri alınabileceği belli kurallara bağlanmıştır*³⁹. Bu bakımdan hukuka aykırı işlemlerin her zaman geri alınamaması, idari istikrar ilkesinin bir sonucudur⁴⁰.

³⁵ Danıştay 5. D, 13/515, 25.02.1998, DD (1999) (97) 308.

³⁶ Erdoğan Bülbül, *İdari İşlemlerin Yürürlükten Kaldırılması* (Beta 2010) 105.

³⁷ Anayasa Mahkemesi de bir kararında yargılamanın hızlı şekilde sonuçlandırılması ile idari istikrar ilkesi arasındaki ilişkiyi, “*İdari yargıda ağırlıklı bir yeri bulunan iptal davaları, işlemlerin hukuka uygulanmasını sağlama amacının yoludur. İdari yargı, işlemlerin yargısal denetimini yapar. Bu işleviyle İdarenin hukuk alanındaki aykırılıklarını saptar, önler ve giderir. Böylece İdareyi hukuk sınırları içinde tutarak aynı zamanda hem devletin hem de kişilerin zararlarını önler, iptal davalarının hızla incelenip sonuçlanması “istikrar” ve “güvenilirlik” ilkelerinin de gereğidir.*” ifadeleriyle ortaya koymuştur (Anayasa Mahkemesi, 1/16, 21.06.1991, <www.anayasa.gov.tr> Erişim Tarihi 28.04.2023.). Başka bir kararında da Anayasa Mahkemesi davanın sürüncemede bırakılmasının hukuki istikrar ilkesi ile bağdaşmadığını, “*Yargı kararlarının tabii kılınacakları bir kanun yolu incelemesi neticesinde ortadan kaldırılma ihtimalinin hukuk düzeni içerisinde sürekli olarak gündemde tutulması hukuki güvenlik ve istikrar ilkeleriyle bağdaşmaz. Yargılamaların sürüncemede kalmasını engellemek, uyuşmazlıkların mümkün olan en kısa süre içerisinde nihai çözüme kavuşturulmasını, hukuk aleminde etki ve sonuçlarını doğurması beklenen kesin hükmün bir an önce teminini sağlamak düşüncesiyle yargı kararlarına karşı üst mahkemeler nezdinde yapılması öngörülen kanun yolu başvuruları kanunlarla belli sürelerle bağlanmıştır.*” ifadeleriyle vurgulamıştır (Anayasa Mahkemesi, *A Ö Başvurusu*, 2014/5225, 08.11.2017, <www.anayasa.gov.tr> Erişim Tarihi 28.04.2023.).

³⁸ Anayasa Mahkemesi, 51/16, 10.03.1977 <www.anayasa.gov.tr> Erişim Tarihi 28.04.2023.

³⁹ Danıştay 3. D, 83/100, 28.05.1981, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20.04.2023.

⁴⁰ Murat Ekinci, *İdari İstikrar İlkesi* (Adalet 2021) 28; Turgut Tan, *İdari İşlemin Geri Alınması* (Sevinç Matbaası 1970) 73.

Yargılamanın devam ettirilmesi sonucunda iptal kararı verilmesi, bu işleme dayanılarak tesis edilen işlemleri sebep unsuru yönünden hukuka aykırı hale getirecek olsa da Anayasa'nın 2. maddesinde güvence altına alınan hukuk devleti ilkesinin alt unsurları olan hukuki güvenlik ve idari istikrar ilkesini dikkate alan Danıştay'ın hukuka aykırı işlemlerin geri alınabilmesi bakımından ikili bir ayırım benimsediği görülmektedir. Buna göre, olağan hukuka aykırılık hallerinde, idari işlemin ancak dava açma süresi olan 60 günlük süre içinde geri alınabileceği Danıştay içtihadında kabul edilmiştir⁴¹. Buna karşılık, ağır hukuka aykırılık halleri olarak nitelenen açık hata, ilgilinin hilesi ve yokluk hallerinde hiçbir süreye bağlı kalımsızın idari işlemin geri alınabileceği kabul edilmektedir⁴².

Davacının kişilik veya niteliğinde değişiklik olması sebebiyle yargılamanın uzun bir süre boyunca askıda kalması durumunda benzer bir ayırım yapılarak, üçüncü kişiler lehine tesis edilen işlemlerin hukuki durumunun belirlenmesi mümkün olmaktadır. Dolayısıyla, açık hata ya da ilgilinin hilesi bulunmaksızın tesis edilmiş olan bu işlemlerin geçerliliğini koruyacağı sonucuna ulaşılması mümkündür.

Kazanılmış haklara yönelik olarak yargı mercilerinin, hukuki güvenliğin ve idari istikrarın korunması amacıyla geliştirmiş olduğu bu uygulama, esasında idarenin hukuka uygun davranmasını ve bu doğrultuda hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesini sağlayan iptal davalarının hukuk düzeninde yaratacağı sonuçlar bakımından önemli bir kısıtlama getirmektedir⁴³. Zira, her ne kadar idarenin hukuka aykırı işlemi iptal edilmiş olsa da bu hukuka aykırı işlemin sebep unsuru oluşturduğu diğer işlemler ayakta kalmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, bu içtihat Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devletinin bir unsuru olan hukuk güvenliği ve idari istikrarın korunması ile diğer unsuru olan idarenin hukuk sınırlarında ve hukuka uygun olarak faaliyet yürütmesi prensibini karşı karşıya getirmektedir.

Bu çelişkiyi gidermek bakımından bir çözüm olarak, tarafların yargılama sırasında kişilik veya nitelik değişikliğine yönelik olarak Fransız hukukunda benimsenen usul, hukukumuz için de yol gösterici olabilecektir. Fransız hukukunda, dosyanın işlemde kaldırılması bakımından, yargılama işlemlerinin içinde bulunduğu mevcut aşama dikkate alınmaktadır. Fransız İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (Code de justice administrative – "CJA") 634-1 hükmüne göre, tarafların iddia ve savumalar ile delillerini sunmalarından sonra, dosyanın karar aşamasında olması ihtimalinde, ölüm ya da diğer sebeplerle tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik meydana

⁴¹ Danıştay İBK, 8/14, 22.12.1973, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20.04.2023.

⁴² Danıştay 8. D, 1570/3441, 27.09.2004, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 20.04.2023.

⁴³ Bilindiği gibi, iptal davaları nitelik itibarıyla tam yargı davaları ile özel hukuk uyuşmazlıklarından farklıdır. Diğer dava türlerinden farklı olarak iptal davaları, kamu gücünün hukuka uygun kullanımını sağlamak ve hukuk devletine hizmet etmek suretiyle kamu yararının gerçekleşmesini amaçlayan objektif davalardır (Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku* (6. Baskı, Savaş 2021) 84.). Bu bakımdan, iptal davalarının esas fonksiyonu, idarenin hukuk sınırlarında kalması ve hukuka uygun hareket yürütmesinin sağlanması, idarenin hukuk sınırlarının dışına çıkması halinde ise, durumun önceki hale iadesinin sağlanmasıdır.

gelmesi durumunda dosya işleminden kaldırılmamakta, mahkeme tarafından hüküm kurulmaktadır. Tekemmül etmiş olan dosyaların karar aşamasında olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, dosyanın tekemmül etmiş olması, karar aşamasında olması durumunda, taraf değişikliği gerçekleşse dahi dosya işleminden kaldırılmamakta, hüküm kurulmaktadır⁴⁴. İdarenin savunmasını sunmuş olması dosyanın tekemmül etmesi koşulu bakımından yeterli bulunmaktadır⁴⁵. Henüz karar aşamasında olmayan yargılamalarda ise⁴⁶, mahkemenin dosyayı işleminden kaldırma ya da davacının mirasçılara süre verilerek davaya devam edip etmeme yönündeki iradelerini sorma usulünü benimsemesi mümkündür⁴⁷. Bu süre boyunca yargılama usulü işlemlerine devam edilmemektedir⁴⁸. Öngörülen süre içerisinde başvuru yapılmaması halinde tam yargı davalarında dosya işleminden kaldırılmaktadır⁴⁹. Bu ihtimalde dosyanın yeniden işleme konulabilmesi bakımından Kanun'da herhangi bir süre sınırı öngörülmemiştir (CJA R 634-1). Buna karşılık, iptal davalarında başvuru yapılmaması durumunda mahkeme karar verilmesine yer olmadığına hükmetmektedir. Bu süre içerisinde yargılamaya devam edecekleri yönünde irade açıklamasında bulunulması halinde, yargılama kaldığı yerden devam edecektir⁵⁰. Bu bakımdan, Fransız hukukunda iptal davaları yönünden dosyanın işleminden kaldırılması usulünün işletilmesi mümkün gözükmemektedir⁵¹.

Danıştay da tespit etmiş olduğumuz bazı kararlarında üstü kapalı bir şekilde de olsa bu usulü uygulamıştır. Bir kararında Danıştay, kanun yolu aşamasında davacının kısıtlanması üzerine önce vasi ile iletişime geçilerek, dosyayı takip yetkisinin kullanılıp kullanılmayacağına sorulmasına, yanıt verilmemesi ihtimalinde dosyanın işleminden kaldırılmasına karar vermiştir⁵². Anayasa Mahkemesi de bireysel başvuru yoluyla önüne gelen bir uyuşmazlıkta, süre verilerek, bu süre içerisinde davayı takip edip etmeyeceğinin vasiye sorulmasına, cevap verilmemesi üzerine davanın ehliyet yönünden reddedilmesine hükmedilen kararı hak arama hürriyetine aykırı bulmamıştır⁵³.

⁴⁴ Camille Broyelle, *Contentieux administratif* (6e édition, LGDJ 2019) 209; Jean-Claude Ricci, *Contentieux administratif* (5e édition, Hachette Supérieur 2016) 151; Olivier Gohin et Florian Poulet, *Contentieux administratif*, (9e édition, LexisNexis 2015) 364; Clémence Barray et Pierre-Xavier Boyer, *Contentieux administratif* (Flammarion 2015) 253; Anne Courreges et Serge Dael, *Contentieux administratif* (4e édition, PUF 2006) 217.

⁴⁵ Conseil d'Etat, 25 novembre 1955 Mauranne in AJDA (1956) 6.

⁴⁶ Conseil d'Etat, Assemblée 11 mai 1973 n° 79230 in AJDA (1973) 428.

⁴⁷ Conseil d'Etat, 1ère et 2ème sous-sections reunies 13 janvier 2003, n° 244844, <www.legifrance.gouv.fr> Erişim Tarihi 02.05.2023; Tribunal administratif de Versailles, 05 février 2008 Godea Restaura in AJDA (2009) 695.

⁴⁸ Courreges et Dael (n 44) 217.

⁴⁹ Barray et Boyer (n 44) 254; Courreges et Dael, (n 44) 217. Conseil d'Etat, 3 octobre 1980 n° 89907 <www.legifrance.gouv.fr.> Erişim Tarihi 02.05.2023.

⁵⁰ Conseil d'État, 2ème et 7ème sous-sections réunies 28 février 2007 n° 278514 <www.legifrance.gouv.fr.> Erişim Tarihi 02.05.2023.

⁵¹ Ricci (n 44) 152.

⁵² Danıştay 8. D, 8224/5514, 24.05.2016, <www.danistay.gov.tr.> Erişim Tarihi 31.05.2023. Aynı yönde başka bir karar için bkz Danıştay 5. D, 3548/23477, 28.11.2017, <www.danistay.gov.tr.> Erişim Tarihi 31.05.2023.

⁵³ Anayasa Mahkemesi, *Osman Gümüüşü (2) Başvurusu*, 2013/7006, 13.04.2016, <www.anayasa.gov.tr.> Erişim Tarihi 30.05.2023.

Yargılamanın makul sürede sonuçlanması, bu sayede idari istikrar ve kazanılmış hakların korunması ile çelişmeli yargılama ilkesi arasında sağlanmak istenen denge bakımından, süre verilerek tarafların iradesinin talep edilmesinin etkin bir çözüm oluşturacağı kanaatindeyiz. Bu sayede, bir yandan yargılamanın belirsiz bir süre boyunca askıda kalmasının önüne geçilebilecek, diğer yandan yargılamanın devamında davayı takip yetkisine sahip ilgililerin etkin bir konuma getirilmesi sağlanacaktır. İlgililerin hak arama hürriyetinin kullanılabilmesi bakımından süre sınırı öngörülmesi, istenen meşru amaç olan idari istikrar ilkesi ile orantılı olduğuna Anayasa Mahkemesi tarafından da hukuka uygun kabul edilmektedir⁵⁴.

B. Yargılama Usulü İşlemleri Üzerindeki Hukuki Sonuçlar

Dosyanın işlemden kaldırılması kararının verilmesi durumunda, dava takip hakkı kendisine geçen kişi ya da mirasçılarının dosyayı tekrar işleme koymasına kadar dosya üzerinde herhangi bir usulü işlem gerçekleştirilmeyecektir. Bu haliyle işlemden kaldırma kararının, nitelik olarak bekletici mesele şeklinde addedilebileceği de savunulmaktadır⁵⁵.

Dosyanın işlemden kaldırılması kararını takiben usulü işlemler durmakta olsa da bu karara kadarki süreçte gerçekleşmiş olan bazı usulü işlemlerin hükümsüz kalması (1); bazı hallerde ise hükümsüz kalamaması (2) yargılama bakımından bazı olumsuzluklara yol açabilmektedir.

1. Yargılama Usulü İşlemlerinin Hükümsüz Kalmasından Kaynaklanan Haller

Davanın taraflarında kişilik veya nitelik değişikliğinin gerçekleşmesi üzerine dosyadan el çekilerek yargılamanın askıya alınması gerekirken de mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan bazı hallerde (a) idari yargı mercileri yargılama usulü işlemleri yapmakta ve hatta hüküm kurabilmektedir. Bu işlemlerin hükümsüz hale gelmesi ise, idare hukuku ve idari yargılama hukukuna ilişkin anayasal ve içtihadî ilkeler yönünden bazı uyumsuzlukları beraberinde getirmektedir (b).

a. Yargılama Usulü İşlemlerinin Hükümsüz Kalmasına Yol Açan Haller

Dosyanın işlemden kaldırılması sebebinin mahkeme tarafından öğrenilememesi (i), yahut öğrenilen sebebin bu kararın alınmasına tek başına elverişli olmaması (ii), mahkemenin dosyayı işlemden kaldırmayarak yargılama usulü işlemlerini sürdürmesine sebep olabilmektedir.

⁵⁴ Anayasa Mahkemesi, *Mehmet Bolat ve Diğerleri Başvurusu*, 2013/5974, 10.03.2016, <www.anayasa.gov.tr> Erişim Tarihi 30.05.2023.

⁵⁵ Eraslan (n 5) 21.

i. Yargılamanın Tarafının Kişilik veya Niteliğindeki Değişiklikten Mahkemenin Haberdar Olamaması İhtimali

Davanın taraflarının kişilik veya niteliğinde değişiklik olması sebebiyle Kanun'un 26. maddesi uyarınca dosyanın işlem den kaldırılması veya dilekçenin iptal edilmesi gerekirken, davaya devam edilmiş olması Danıştay tarafından bozma sebebi olarak kabul edilmektedir⁵⁶. Benzer şekilde davanın tarafında değişikliğin tespit edilmesi ihtimalinde, istinaf aşamasında Bölge İdare Mahkemesi de ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak dosyayı işlem den kaldırılmak üzere ilk derece mahkemesine göndermektedir⁵⁷. Taraf değişikliğinin kanun yolu aşamasında gerçekleşmesi durumunda ise, karar verilmesine yer olmadığına hükmedilerek dosya işlem den kaldırılmak üzere kararı veren mahkemeye gönderilmektedir⁵⁸.

Davanın taraflarının kişilik veya niteliğinde değişiklik halinin mahkeme nezdinde hüküm doğurabilmesi için söz konusu durumun davaya bakmakta olan mahkemeye mutlaka bildirilmesi gerekmektedir. Aksi halde, durumdan haberdar olmayan mahkeme bildirim e kadar yargılama işlemlerine devam edecektir⁵⁹. Nitekim böyle bir durumda mahkemenin yargılamayı tamamlayarak hüküm kurması dahi ihtimal dahilindedir. Bu bakımından ilk ihtimalde, yargılama sırasında taraf değişikliğinin olması ve durumun mahkeme nezdinde öğrenilmesine karşın yargılama işlemlerine devam edilmesinin ya da hüküm kurulmasının hukuka aykırılık oluşturacağına tereddüt bulunmamaktadır.

Bir diğer ihtimalde ise, durumdan haberdar olmayan ve bu nedenle yargılama işlemlerine devam eden ya da hüküm kuran mahkemenin yapmış olduğu usulü işlemlerin hukuka uygun addedilip edilmeyeceği ise yargılama hukuku bakımından iki ilkeyi karşı karşıya getirmektedir. Benzer şekilde, ilk derece mahkemesinin kararından sonra ve fakat idare tarafından kanun yoluna başvurulmadan önce

⁵⁶ Danıştay 12. D. 238/2102, 09.05.2018; Danıştay 12. D. 6327/1072, 14.05.1997; Danıştay 5. D. 340/486, 26.03.1948 in DKD (1948) (40) 151. Buna karşılık, davacının öldüğü gerekçesiyle dosyanın işlem den kaldırılmasından sonra esasında ölmediğinin anlaşılması da Danıştay tarafından bozma sebebi olarak kabul edilmektedir (Danıştay 12. D. 2503/550, 05.04.1995 in Sabri Coşkun ve Müjgan Karyaoğı, *İdari Yargılama Hukuku* (Seçkin 2001) 345.).

⁵⁷ İstanbul BİM 6. VDD, 355/2071, 10.06.2021, yayınlanmamıştır.

⁵⁸ Danıştay 13. D. 317/1959, 27.05.2021; Danıştay 12. D. 5316/3702, 16.06.2008; Danıştay 2. D. 4543/4312, 23.12.2005, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 08.09.2023. Bazı kararlarda ise, karar bozularak ehliyet yönünden red kararı verilmek üzere, dosya kararı veren mahkemeye gönderilmiştir (Danıştay 7. D. 2293/5610, 06.12.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 08.09.2023.). Bu içtihadın, ilk derece yargılaması aşamasında lehine hüküm kurulan pasif tarafın hak kaybına uğramasına yol açacağı açıktır. Başka kararlarında ise Danıştay dosyayı bizzat kendisi işlem den kaldırarak muhafaza edilmek üzere kararı veren mahkemeye göndermiştir (Danıştay 3. D. 8092/3241, 06.06.2019; Danıştay 13. D. 458/1613, 12.05.2016; Danıştay 7. D. 7078/6790, 10.12.2012; Danıştay 7. D. 9374/5678, 20.11.2012, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 08.09.2023; Danıştay 7. D. 5465/669, 06.03.1991 in Candan (n 3) 667.). Bu içtihat ise, ilk derece yargılaması aşamasında lehine hüküm kurulan pasif tarafın kazanılmış haklarını korumaktadır.

⁵⁹ Çalışkan (n 5) 13. Aynı yönde Topuz ve Özkaya (n 4) 549: “Davacı durumundaki gerçek kişilerin, dava sonuçlandırılmadan ölmeleri veya medeni haklarını kullanma ehliyetlerini kaybetmeleri ya da bu bakımdan bir sınırlamaya tabi tutulmaları halinde, davayı takip hakkı kendisine geçen kişi/kişiler ilgili idari yargı yerine başvurunca kadar, dava dosyası işlem den kaldırılacaktır. ...Mahkemenin böyle bir görevi de yoktur. Bu bilgi mahkemeye sunulmadığı takdirde, dava, davacının ölümünden sonra da sonuçlandırılabilir.”

davacının ölümü ihtimalinde de benzer bir durumla karşılaşılmaktadır⁶⁰. Çelişmeli yargılama ilkesinin idari uyuşmazlıklar bakımından da benimsendiği hukukumuzda, durumdan haberdar olmayan mahkemenin dosyayı işlemden kaldırmayarak usulü işlemlerine devam etmesi halinde, esasında yargılama konusu uyuşmazlıkta menfaati bulunan, davayı takip yetkisi kendisine geçen kişilerin yokluğunda, iddia ve savunmalarını ileri süremedikleri bir ortamda yargılama gerçekleşmiş olmaktadır⁶¹. Bu durumun takip yetkisi kendisine geçenlerin iddia ve savunma ileri sürme hakkını önemli ölçüde kısıtlayacağı şüphesizdir. Buna karşılık, durumdan haberdar olmayan mahkeme tarafından gerçekleştirilen usulü işlemlerin tümüyle hükümsüz sayılmasının ise özellikle usul ekonomisi ilkesi bakımından ciddi bir kısıntı oluşturacağı ortadadır. Zira, böyle bir durumda usulü işlemlerin tekrarlanması ya da mahkeme tarafından verilen hükmün yeniden yargılama yapılmak üzere kaldırılması yahut bozulması gibi hallerle karşılaşılabilmektedir. Bu halde ise, gerek yargılamanın makul sürede tamamlanamaması ve gerek yargının iş yükünde önemli bir artışın oluşması kaçınılmazdır. Kaldı ki, re'sen araştırma ilkesi uyarınca ilgililer, maddi gerçeğin tespiti bakımından mahkemeye nazaran ikincil bir konumda olduklarından, hukuki araştırma ve değerlendirmelerin mahkeme tarafından zaten yapılacağı da ileri sürülebilecektir.

ii. Yargılamanın Tarafının Kişilik veya Niteliğindeki Değişiklikten Mahkemenin Haberdar Olmaması İhtimali

Kanun'un 26. madde düzenlemesi çoğu zaman idari yargılama usulü kurallarının medeni hukuk ile borçlar, miras, ticaret ve eşya hukuku kurallarının birlikte uygulanmasını gerektirmektedir. Bu multidisipliner yapı sebebiyle, ilgilinin ölümüne (aa) ya da dava ehliyetini kaybetmesine (bb) ilişkin özel hukuk kuralları bazı hallerde yargılama usulü işlemleri bakımından birtakım aksama ve tutarsızlıkları beraberinde getirmektedir.

⁶⁰ Çalışkan (n 5) 10. Bu ihtimalde, kanun yolu aşamasında Danıştay dosyanın işlemden kaldırılması gerektiği yönünde hüküm kurmaktadır (Danıştay 7. D, 7181/4240, 17.10.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 08.09.2023.).

⁶¹ Nitekim yargılama sırasında tarafın ölümü ya da kişilik veya niteliğinde değişiklik olması dilekçe teatisinin tamamlanmasına ve dosyanın tekemmül etmesine de engel teşkil etmemektedir. 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 21. maddesine göre, *kendisine tebligat yapılacak kimse veya yukarıdaki maddeler mucibince tebligat yapılabilecek kimselerden hiçbiri gösterilen adreste bulunmazsa, tebliğ memuru tebliğ olunacak evraki, o yerin muhtar veya ihtiyar heyeti azasından birine veyahut zabıta amir veya memurlarına imza mukabilinde teslim eder ve tesellüm edenin adresini ihtiva eden ihbarnameyi gösterilen adresteki binanın kapısına yapıştırmakla beraber, adreste bulunmama halinde tebliğ olunacak şahsa keyfiyetin haber verilmesini de mümkün oldukça en yakın komşularından birine, varsa yönetici veya kapıcıya da bildirilir. İhbarnamenin kopya yapıştırıldığı tarih, tebliğ tarihi sayılır. Gösterilen adres muhatabın adres kayıt sistemindeki adresi olup, muhatap o adreste hiç oturmamış veya o adresten süreklilik olarak ayrılmış olsa dahi, tebliğ memuru tebliğ olunacak evraki, o yerin muhtar veya ihtiyar heyeti azasından birine veyahut zabıta amir veya memurlarına imza karşılığında teslim eder ve tesellüm edenin adresini ihtiva eden ihbarnameyi gösterilen adresteki binanın kapısına yapıştırır. İhbarnamenin kopya yapıştırıldığı tarih, tebliğ tarihi sayılır.* Dolayısıyla tarafın kişiliği ya da niteliğinde herhangi bir değişiklik olup olmadığı dikkate alınmaksızın, dilekçenin ilgilinin MERNİS adresine bırakılmak suretiyle tebliği mümkündür.

aa. Ölüm Hükmünde Sonuç Yaratıcı Kişilik veya Nitelik Değişikliği Halleri

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (“*TMK*”) uyarınca ölüm, yalnızca biyolojik ölümü ya da beyin ölümünü içine almayan, daha geniş kapsamlı bir kavramdır.

Kanunu’nun 31. maddesine göre, bir kimse ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 32. maddesine göre, ölüm karinesi bulunan kişinin alt veya üst soyundan bir kişinin ya da kardeşlerinin, bunlar yoksa mirasçılarının dilekçe ile başvurarak olayı belgelendirmeleri ya da yetkili makamların durumu resmî bir yazı ile nüfus müdürlüğüne bildirmeleri üzerine mülkî idari amirin emri ile ölüm tutanağı düzenlenerek ölüm olayı işlenir.

Yine, *TMK*’nın 32. maddesi uyarınca, ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme bu kişinin gaipliğine karar verebilir. Ölüm karinesinden farklı olarak, gaipliğe mahkeme kararıyla hükmedilmektedir. Hakları ölüme bağlı olanların, ilgilinin gaipliğine hükmedilmesi için mahkemeye başvurması mümkündür⁶². Kişi hakkında gaiplik kararının istenebilmesi için, ölüm tehlikesinin üzerinden en az bir yıl veya son haber tarihinin üzerinden en az beş yıl geçmiş olması gerekmektedir. Mahkeme, gaipliğine karar verilecek kişi hakkında bilgisi bulunan kimseleri, en az altı ay süre içerisinde bilgi vermeleri için usulüne göre yapılan ilânla çağırır. Bu süre içerisinde ilândan sonuç alınamazsa, mahkeme gaipliğe karar verir ve ölüme bağlı haklar, aynen gaibin ölümü ispatlanmış gibi kullanılır. Hakkında gaiplik kararı verilen kimsenin daha sonradan ortaya çıkması durumunda, gaiplik kararı kendiliğinden ortadan kalkmaktadır.

Ölüm karinesine ilişkin olarak mülki idari amirin vermiş olduğu karardaki gibi, mahkeme tarafından verilen gaiplik kararı geriye etkili şekilde hüküm ifa eder. Şöyle ki, *TMK*’nın 35. maddesi uyarınca kaybolan ya da kendisinden haber alınamayan kişi, ölüm tehlikesi ya da son haber alınma tarihinden itibaren gaip sayıldığından, ölümün hukuki sonuçları bu tarih itibarıyla doğmaya başlamaktadır⁶³.

İdari yargıda dava açan ve sonrasında hakkında ölüm karinesi veya gaiplik kararı verilen kişi hakkında, ölüm karinesinin gerçekleştiği veya son haber alındığı tarihten, ölüm karinesi veya gaiplik kararı verilmesine kadarki süreçte, bu durumu öğrenen mahkemenin yargılama usulü bakımından nasıl hareket etmesi gerektiği açık değildir. Zira bu dönem boyunca, davanın tarafında kişilik değişikliği gerçekleşmemiş durumda olup *TMK*’daki sürelerin dolmasının ardından adli yargıda gaiplik kararı verileceği de kesin değildir. Diğer yandan, gaip olan bir kimse bakımından

⁶² Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku* (23. Bası, Filiz 2022) 33.

⁶³ Dural ve Ögüz (n 62) 34.

yargılama sürdürülerek hüküm verilmesi durumunda davayı takip hakkı kendisine geçecek kişilerin iddia, savunma ve delillerini ileri sürememesi ve hatta kanun yolu başvurularından yararlanma imkanını tümüyle yitirmesi söz konusu olabilmektedir. Nitekim bu ihtimalde, kendisinden haber alınmayan yahut ölüm tehlikesi içerisinde kaybolan kişi hakkında gerek ara ve gerek nihai kararlar tesis edilmekte olup, 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 21. maddesi uyarınca kişinin MERSİS adresine tebligat yapılmaktadır. Gaip olan kişinin dilekçe ret kararı üzerine dilekçenin yeniden düzenlenmesi, ıslah, bilirkişi raporuna itiraz gibi belirli süreler içerisinde kullanması mümkün olabilen imkanlardan yararlanması da imkansızlaşmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu ihtimalde taraf yokluğunda hüküm kurulması ve bu hükmün kesinleşmesi durumu yargılamanın yenilenmesi sebebi de oluşturmamaktadır.

Öğretide *Eraslan*, söz konusu durumdan kaynaklanabilecek hak kayıplarının önüne geçilebilmesi adına gaiplik durumunun idare mahkemesine bildirilmesi halinde, durumun bekletici mesele yapılarak yargılamaya devam edilmemesini bir çözüm olarak ileri sürmüştür⁶⁴. Böyle bir uygulamanın, her ne kadar usul ekonomisi ilkesi ve hak arama hürriyeti bakımından yarar sağlayacağı kanaatinde olsak da yargılamanın uzayacak olması sebebiyle, idari istikrar ilkesi yönünden olumsuz neticelerinin olabileceği kanaatindeyiz.

Bu hallerde mahkemenin her ne kadar ölüm karinesi ya da gaiplik bakımından kendisine bildirim yapılmış olsa bile, gerçekleşmiş bir kişilik değişikliğinden hukuken haberdar olamaması sebebiyle dosyanın işlem den kaldırılması söz konusu olamayacaktır.

bb. Ölüm Dışındaki Kişilik veya Nitelik Değişikliği Halleri

Ölüm dışında dava sırasında tarafların kişiliğinde değişme, çoğunlukla medeni hakları kullanma ehliyetinin sınırlanması veya kaybedilmesi durumunda söz konusu olabilmektedir. Medeni hakları kullanma ehliyetinin değiştiği veya kaybedildiği haller, TMK madde 14 ve devamında düzenlenmiştir⁶⁵. Buna göre, davacının ayırt etme gücünü kaybetmesi, kısıtlı hale gelmesi ya da ergin olması durumunda medeni hakları kullanma ehliyetinde değişiklik meydana gelmektedir. Dava açıldıktan sonra davacıya vasi⁶⁶ veya kayyum atanması⁶⁷, yasal danışman⁶⁸ görevlendirilmesi yahut dava açıldığı tarihte kanuni temsilci vasıtasıyla dava takip yetkisini kullanan

⁶⁴ Eraslan (n 5) 65.

⁶⁵ Kanun'un 14. maddesine göre, ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur. 16. maddede ise, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlıların, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremeyeceği düzenlenmiştir.

⁶⁶ Danıştay 5. D, 3548/23477, 28.11.2017; Danıştay 8. D, 8224/5514, 24.05.2016, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 08.09.2023.

⁶⁷ Türk Medeni Kanunu madde 426, 427 ve 428 hükümleri uyarınca. Kayyum atanmasının dosyanın işlem den kaldırılmasını gerektiren bir sebep olmadığına yönelik görüş için bkz Eraslan (n 5) 67.

⁶⁸ Türk Medeni Kanunu madde 429 hükmü uyarınca.

davacının kanuni temsilci zorunluluğunun ortadan kalkması hallerinde davacının kişiliğinde değişiklik olmaktadır⁶⁹.

Danıştay da “*dava devam ederken davacının ...kısıtlanmasına ve kendisine vasi tayinine karar verildiği anlaşılmıştır. Bu durumda, davacının, dava devam ederken Mahkeme kararı ile hacir altına alındığı anlaşıldığından, ...davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilmesi*” yönünde hüküm kurmuştur⁷⁰. Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, vasinin davada temsil hakkını kullanabilmesi için sulh hukuk mahkemesinden izin almış olması gerekmektedir⁷¹. Benzer şekilde, kişiye kayyum tayin edilmesi veya yasal danışman atanması ihtimalinde, kayyum ya da temsilci yalnızca tayinini gerektiren davalar bakımından dava takip yetkisi edinmekte olup⁷²; dava takibi için sulh hukuk mahkemesinden izin alması gerekmektedir⁷³.

Kısıtlama kararı TMK'nın 405. maddesi ve devamında düzenlenen usulü işlemlerin takip edilmesiyle alınabilmektedir. Kısıtlama usulü, kısıtlama sebebinin⁷⁴ öğrenilip yetkili vesayet makamına bildirilmesiyle başlamaktadır. Bu bildirim başta ilgilinin yakınları, idari makamlar, mahkemeler olmak üzere herkesin yapabileceği mümkündür. Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle kısıtlılık hali bakımından, görevlerini yaparken vesayet altına alınmayı gerekli kılan durumun varlığını öğrenen idarî makamlar ve mahkemeler, derhal yetkili vesayet makamına bildirim yapmak zorundadır. Akıl hastalığı ya da akıl zayıflığı sebebiyle kişinin kısıtlanabilmesi için bunun sürekli olması gerekir⁷⁵. Benzer şekilde, özgürlüğü bağlayıcı ceza sebebiyle kısıtlılık bakımından, cezayı yerine getirmekle görevli makam, hükümlünün cezasını çekmeye başladığını derhal yetkili vesayet makamına bildirmekle yükümlüdür.

Kısıtlama kararı bakımından yetkili vesayet makamı, kısıtlanacak kişinin yerleşim yerindeki sulh hukuk mahkemesidir. Akıl hastalığı veya zayıflığı sebebiyle

⁶⁹ Özgen (n 3) 1031. Aksi yönde görüş için bkz A Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku Cilt II İdari Yargılama Hukuku* (8. Bası, Turhan 2016) 792; Eraslan, (n 5) 67-69.

⁷⁰ Danıştay 2. D, 424/296, 31.01.2018, DD (2018) (148) 356.

⁷¹ Nitekim bir uyuşmazlıkta Trabzon İdare Mahkemesi, “... vesayet altına alınan kişi adına dava açılması ve bu davanın takip yetkisi vasiye geçmiş olup, vasinin ise belirtilen konularda ... sulh hukuk mahkemesinden ayrıca izin alması zorunlu bulunmaktadır. ...vasinin, dava açma ve bu davayı takip iznini alıp bu izinle mahkememize başvurusuna kadar ...dosyanın işlemde kaldırılarak yargılamanın ertelenmesine” karar vermiştir (Trabzon İdare Mahkemesi, 90/434, 21.01.1991 in Kaya (n 13) 160.).

⁷² Davanın tarafının hacir altına alınmasını ya da kendisine yasal danışman atanmasını gerektiren bir durumun oluştuğunun dava sırasında bizzat idare mahkemesi tarafından tespit edildiği hallerde ise, 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesinde HMK'ya yapılan atfı doğrultusunda durum bir ara karar ile sulh hukuk mahkemesine bildirilecek, sulh hukuk mahkemesi tarafından verilecek karara kadar yargılamanın görülmesi ertelenecektir (Yenice ve Esin (n 4) 565.).

⁷³ Dural ve Ögüz (n 62) 86.

⁷⁴ Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen üç ayrı kısıtlılık sebebi bulunmaktadır. Bunlar, Kanun'un 405. maddesinde öngörülen akıl hastalığı veya akıl zayıflığı hali; 406. maddesinde düzenlenen savurganlık, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim ve 407. maddesinde öngörülen bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olma halleridir. Bunların yanında, Kanun'un 408. maddesi uyarınca ilgilinin kendisi de yaşlılığı, engelliliği, deneyimsizliği veya ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediği gerekçesiyle kısıtlama talebinde bulunabilmektedir.

⁷⁵ Dural ve Ögüz (n 62) 63.

kısıtlama kararı ancak resmî sağlık kurulu raporu üzerine; savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetimi sebebiyle kısıtlama kararı ise ancak ilgilinin dinlenilmesi üzerine verilir. Kısıtlama kararı, kesinleşince derhal kısıtlının yerleşim yeri ile nüfusa kayıtlı olduğu yerde ilân olunur. Kısıtlama, iyiniyetli üçüncü kişileri ilândan önce etkilemez. Üçüncü kişileri ilândan önce etkilemeyeceği dikkate alındığında, kısıtlamanın hukuki sonuçlarını ilan üzerine doğurmaya başlayacağını kabulü TMK'nın lafzının bir gereğidir. Dolayısıyla taraf değişikliği kısıtlama kararının ilanı ile gerçekleşmiş olmaktadır⁷⁶.

TMK'da öngörülen usule göre, kısıtlanma sebebinin gerçekleşmesi ya da gerçekleşme sebebinin idare, mahkeme ya da ilgililerce vesayet makamına bildirilmesiyle değil; vesayet makamının kararı ile kişi kısıtlı hale gelmektedir⁷⁷.

Dava devam ederken davacının ayırt etme gücünü kaybettiği ve durumun tıbbi raporla ortaya konulduğu ya da diğer kısıtlanma sebeplerinin ortaya çıktığı ve fakat vesayet makamı tarafından davacı hakkında henüz kısıtlama kararı verilmediği dönem içerisinde mahkemenin hukuki anlamda kişilik değişikliğinden haberdar olamaması, dosyanın işlemden kaldırılması usulünün işletilememesi söz konusu olacaktır.

b. Yargılama Hukuku İşlemlerinin Hükümsüz Kalmasının Yol Açtığı Sorunlar

Medeni hukuk kurallarının idari yargılama hukukuna içselleştirilmesinde ortaya çıkan bir uyumsuzluk olarak taraf değişikliğinden haberdar olmama veya olamama durumunda mahkeme tarafından gerçekleştirilen usulü işlemlerin hukuki geçerliliği bakımından Danıştay uygulamasında farklı çözümler benimsenmiştir. Yukarıda incelenen hallerden, mahkemenin taraf değişikliğinden haberdar olmayarak ya da ölüm karinesi veya gaiplik hali hukuki sonuç doğurmaya başlayana kadarki süreçte tesis ettiği işlemler bakımından mevzuat düzenlemesinin lafzı içtihatla esnetilmekteyken (i); ölüm dışındaki nedenlerle dava ehliyetinde meydana gelen değişiklikler bakımından, hükümsüz kılınacak işlemler mevzuata nazaran daha geniş yorumlanmıştır (ii).

i. Usulü İşlemlerin Ayakta Tutulabilirliği

Yargılama sırasında tarafların kişilik değişikliğinden mahkemenin haberdar olmaması veya hukuki yönden haberdar olamaması durumunda, gerçekleştirilen

⁷⁶ Yargılama devam ederken davacının kısıtlılık halinin ortadan kalkması ya da ergin statüsüne girmesi gibi fiil ehliyetinin genişlediği durumlarda da dosyanın işlemden kaldırılması gerekmektedir (Danıştay 14. D, 3067/5152, 11.09.2018, yayınlanmamıştır.). Buna karşılık Danıştay, fiil ehliyeti genişleyen tarafın yargılama usulüne dair işlemler yapmaya başlamış olması durumunda, dosyanın resen mahkeme tarafından işlemden kaldırılmamış olmasını bozma sebebi olarak nitelendirmemektedir (Danıştay 5. D, 24596/17021, 30.10.2018; Danıştay 14. D, 3067/5152, 11.09.2018; Danıştay 10. D, 6296/1772, 07.03.2006, <www.kazanci.com.tr> 06.06.2023.).

⁷⁷ Türk Medeni Kanunu madde 409.

usulü işlemlerin tümüyle hükümsüz sayılması özellikle usul ekonomisi, yargılamanın makul sürede tamamlanması ve idari istikrar ilkeleri bakımından tartışmaları beraberinde getirirken; bu işlemlerin ayakta tutulması davayı takip yetkisi kendisine geçen kişilerin yokluğunda, iddia ve savunmalarını ileri süremedikleri bir ortamda yargılamanın gerçekleşmesi sebebiyle çelişmeli yargılama ve hukuki dinlenilme hakkına aykırılık teşkil edebilmektedir.

Belirtmiş olduğumuz bu çatışma, karşılaştırmalı hukukta Fransa’da usul ekonomisi lehine bir yaklaşımla giderilmiştir. Fransız İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 634-1 hükmüne göre, tarafların iddia ve savunmalar ile delillerini sunmalarından sonra, dosyanın karar aşamasında olması ihtimalinde, ölüm ya da diğer sebeplerle tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik meydana gelmesi durumunda dosya işleminden kaldırılmamakta, mahkemece hüküm kurulmaktadır. Tekemmül etmiş dosyaların karar aşamasında olduğu kabul edilmektedir. Dosyanın karar aşamasında olup olmadığının belirlendiği tarih ise ölüm tarihi olmayıp ölümün mahkemeye bildirilmesi tarihidir.

Fransız hukuku uygulamasında üç ayrı ihtimal ortaya çıkabilmektedir. İlk ihtimalde, mahkemenin taraf değişikliğinden haberdar olmaması sebebiyle yargılama usulü işlemlerinin gerçekleştirilmesi veya mahkemenin hüküm kurması mümkündür. Taraf değişikliğinin, buna ilişkin maddi olayın gerçekleşmesi değil; bu değişikliğin mahkeme tarafından öğrenilmesi üzerine mahkeme nezdinde sonuç yaratacak olması sebebiyle söz konusu işlemler ile mahkeme kararı hukuka uygun kabul edilmektedir. İkinci ihtimalde ise, taraf değişikliğine dair durumun mahkemeye bildirilmesi halinde mahkeme, yargılamanın içinde bulunduğu safhayı dikkate alarak usulü işlemlerini gerçekleştirecektir. Tarafların iddia ve savunmalarını sunmuş olmaları durumunda dosyanın tekemmül ettiği kabul edilerek yargılama usulü işlemlerine mahkemece resen devam edilmekte ve hüküm kurulmaktadır. Son ihtimalde ise, dosyanın henüz tekemmül etmemiş olması durumunda dosyanın işleminden kaldırılması ya da ilgililere süre verilerek davanın devamı bakımından iradelerini ortaya koymaları talep edilebilmektedir. Görüldüğü üzere, Fransız hukukunda dosyanın hızlı şekilde sonuçlandırılması yoluyla usul ekonomisinin sağlanması anlayışı benimsenmektedir.

Türk hukukunda ise Danıştay, davanın taraflarındaki kişilik değişikliğinin mahkemeye bildirilmemesi sebebiyle ölen davacı hakkında ilk derece mahkemesinin hüküm kurduğu uyuşmazlıkta, davacının ilk derece yargılaması aşaması sırasında öldüğünün temyiz yargılaması sırasında öğrenilmesine karşın ilk derece mahkemesi kararının İYUK madde 26 uyarınca işlem yapılmamış olduğu gerekçesiyle bozulmasına karar vermiştir: “...*Dava dosyasının incelenmesinden; davacı ...’nin 12.05.1993 tarihinde bakılan davayı açtıktan sonra 2.06.1993 tarihinde vefat ettiği ancak bu olaya ilişkin belgeleri idare mahkemesine verilmediğinden mahkemece*

uyuşmazlığın esası hakkında karar verildiği, kararın davalı idarece temyizen incelenerek bozulması istenilmesi nedeniyle ilgili dilekçenin davacıya gönderilmesi üzerine, verilen cevap dilekçesi ile davacı ...'nin vefatını belgeleyen veraset ilamının dava dosyasına sunulduğu anlaşılmıştır./ Bu durumda, ...işlemin iptali ve bu işlem nedeniyle doğan zararın tazmini istemiyle açılan davada verilecek karar, davacının mirasçılarını ilgilendirdiğinden, yukarıda anılan 2577 sayılı Yasanın 26. maddesi uyarınca karar verilmesi gerektiği açık olup uyuşmazlığın esası hakkında verilen kararda usule uygunluk bulunmamaktadır.”⁷⁸ Danıştay’ın bu yaklaşımı, İYUK madde 26 hükmünün uygulamasının ve yargılama usulü işlemleri üzerindeki etkisinin, kişilik veya nitelik değişikliğinin mahkemece öğrenilmesine değil; bu hallerin gerçekleşmesine dayandırıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Öte yandan, davanın tarafının avukatla temsil ediliyor olması durumunda dahi bu sonuç değişmemektedir. Şöyle ki, avukatın temsil yetkisi ilgilinin ölümü anı itibarıyla ortadan kalkmakta olduğundan, ölüm anı sonrasındaki bir zamanda avukat vasıtasıyla yapılmış olan işlemler de temsil eksikliği sebebiyle hükümsüz hale gelecektir.

Ancak Danıştay’ın daha az sayıda olan aksi yönde kararı da bulunmaktadır. Danıştay bir kararında, “...Yazılı yargılama usulünün uygulandığı idari yargıda tarafların dilekçe ve savunmaları alındıktan sonra dosyanın incelenerek karara bağlanmasına herhangi bir engel kalmamaktadır. Tebligat safhası tamamlandıktan sonra taraflara bildirimde bulunulması istisnai durumlarda söz konusu olmakta, karar safhasına gelen dosyada mahkemenin tarafların kişilik ve niteliğindeki değişiklikleri saptaması için herhangi bir işlem yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Davacının davayı açtıktan sonra vefatı mahkemenin bilgisi dışında bulunduğundan, davacının vefatından sonra davanın incelenerek sonuçlandırılması, kararın bozulmasını gerektiren bir neden olarak kabul edilemez.” diyerek, mahkeme kararının davacının mirasçısı tarafından süresi içinde temyiz istemine konu edilmesi üzerine usulden bozma kararı vermeyerek dosyanın esastan incelenmesine karar vermiştir⁷⁹. Başka bir kararında ise Danıştay, ilk derece yargılaması aşamasında davacının ölmüş olmasına rağmen esastan hüküm kurulması, kanun yolu aşamasında davacının mirasçılarının davanın devamı yönünde irade beyan etmeleri ve davayı takip etmeleri ihtimalinde ilk derece mahkemesi kararının usulden bozulmaması yönünde hüküm kurmuştur⁸⁰.

Diğer bir kararda ise Danıştay, ilk derece yargılaması sırasında davacının ölümü ve yargılamanın lehine sonuçlanması durumunda, kanun yolu başvurusunda bulunan idarenin ilk derece mahkemesi kararının İYUK madde 26 hükmü gereğince usule aykırı olduğu yönündeki iddiaları üzerine “ölüm halini” öğrenmiş olduğu uyuşmazlıkta, ilk derece yargılaması sırasında davacının ölmüş olmasını bozma

⁷⁸ Danıştay 12 D, 6327/1072, 14.05.1997, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 06.06.2023.

⁷⁹ Danıştay 4. D, 136/144, 13.01.1987 in A Şeref Gözübüyük ve Güven Dinçer, *İdari Yargılama Usulü* (2. Bası, Turhan 1999) 667.

⁸⁰ Danıştay İDDGK, 25/296, 03.06.1994, DD (1996) (90) 131.

sebebi olarak nitelendirmemiştir: “*Davalı idarenin temyiz dilekçesinde, davacı ...'in karar tarihinden önce 19.9.1993 tarihinde vefat ettiği ve mirasçıları tarafından bir başvuru olmadığından kararın usul yönünden bozulması gerektiği iddia edilmekte ise de; tenyiz edilen karar ile ilgili dosyanın incelenmesinden; Davacı ...'in 19.9.1993 tarihinde vefat ettiğinin temyiz aşamasında davalı idare tarafından öne sürülmesi üzerine bu aşamada ... Mirasçısı ... tarafından Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kuruluna hitaben yazılan 28.3.1994 tarihli dilekçe ile davanın devamı yönünde irade beyan edilerek, davayı takip ettikleri bildirildiğinden davalı idarenin bu yöndeki iddiaları yerinde görülmemekle işin esasına geçildi.*”⁸¹

Bu son karar, ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu hükme yönelik olarak Danıştay’ın tutumunun ikili bir ayrımla incelenmesini gerekli kılmaktadır. Buna göre, davacının dava devam ederken ölmesi ve fakat yargılama sonunda lehine hüküm kurulması durumunda, kanun yoluna başvuran idarenin İYUK madde 26’dan kaynaklanan usule yönelik itirazlarının kabul edilmemekte olduğu; buna karşılık, davacı aleyhine hüküm kurulması ihtimalinde aynı durumun bozma sebebi oluşturduğu sonucuna varılmaktadır. Her ne kadar bu kapsamda incelenen kararların önemli bir kısmı istinaf kanun yolu yürürlüğe girmeden önce verilmiş olsa da istinaf aşamasında yargılama devam ederken davanın tarafının kişilik ya da niteliğinde değişiklik olması ihtimalinde de Danıştay’ın benzer bir tutum sergileyeceği kanaatindeyiz.

Benzer şekilde, çok sık rastlanamayacak bir ihtimal olmakla beraber ilk derece yargılaması veya istinaf aşamasında ölüm karinesi ya da gaiplik kararı alınmasını gerektiren sebebin gerçekleşmesi ve gaiplik kararının kanun yolu aşamasında alınması durumunda mahkemenin yukarıda açıklanan yönde bir tutum sergileyeceğini öngörmekteyiz.

Danıştay içtihadı bir bütün halinde değerlendirildiğinde, ilk derece ya da istinaf aşamasında yargılama devam etmekte iken davacının ya da başvurusunun ölümü veya kişilik, nitelik değiştirmesi ve yargılamanın aleyhine sonuçlanması halinde, kanun yolu aşamasında bu durumun bozma sebebi oluşturduğu, buna karşılık tarafın kişilik veya niteliğinde değişikliğe karşın yargılamanın lehine sonuçlanması halinde, idarenin yaptığı kanun yolu başvurusunda bu durumun bozma sebebi olarak nitelendirilemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Benzer bir yaklaşımın, idare tarafından yapılan istinaf başvurusu üzerine yapılan incelemede pasif konumda olan davacının ölümü ihtimalinde de sergileneceği düşünülmektedir.

Fransız hukukundan farklı olarak Türk hukukunda çelişmeli yargılama prensibi usul ekonomisi ilkesine nazaran öncelikli durumdadır. Başka bir ifadeyle, yargılama sırasında tarafların iradelerinin etkili olarak ortaya konulabilmesi adına, usulü işlemlerin yenilenmesi ve yargılamanın uzaması yönünde tercih yapılmıştır.

⁸¹ Danıştay İDDGK, 25/296, 03.06.1994, DD (1996) (90) 131.

Mahkemeye bildirim yapılmayan haller ile dosya tekemmül etikten sonra taraf değişikliğinin gerçekleştiği hallerde de maddi gerçek bizzat mahkeme tarafından araştırılmakta olduğundan bu dönemde tesis edilen usulü işlemlerin hukuka aykırı addedilmesi kanaatimizce idari yargılama hukukumuzda geçerli olan resen araştırma ilkesi gözetildiğinde bir zorunluluk değildir.

2577 sayılı Kanun'un 20. maddesine göre Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar. Bu kapsamda, gerekli gördükleri evrakın gönderilmesini, her türlü bilginin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilir⁸²; keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırabilir⁸³. Resen araştırma ilkesine göre, davanın açılmasından nihai karar verilmesine kadar, davanın sevk ve idaresi, maddi olayın varlığının araştırılması ve delillerin elde edilmesi, maddi olayın hukuki tavsifi, olaya uygulanacak hukuk kuralının belirlenmesi, iddia ve savunmada ortaya konan maddi bulguların gerçeğe uygun olup olmadığının araştırılması, delillerin takdiri ile tarafların hiç değinmediği olayların tespiti görevi hâkime aittir⁸⁴. Hâkim uyuşmazlık konusu olayın hukuki nitelendirmesini yapmak, olaya uygulanması gereken hukuk kurallarını belirlemek ve sonuçta hukuki çözüme varmak yönlerinden tam bir yetkiye sahiptir⁸⁵. İdari yargı mercii, tarafların sunduğu bilgi ve belgelerle bağlı olmadığı gibi, sunulan bilgi ve belgelerin eksik ya da muğlak olduğu gerekçesiyle davayı reddedemez⁸⁶. Ayrıca mahkeme, tarafların hiç ortaya koymadığı olay ve delilleri inceleyebilir⁸⁷.

Buna karşılık resen araştırma ilkesi, esasında adil yargılanma hakkının bir parçası olan hukuki dinlenilme hakkıyla da doğrudan ilintilidir. Şöyle ki, hâkim maddi gerçeğin ortaya çıkması bakımından ilgili herkesi dinleyebilmelidir. Hukuki dinlenilme hakkı uyarınca, yargılama konusu uyuşmazlıktan hukuki durumu etkilenen kişilerin yürütülen yargılama hakkında bilgi sahibi olması, yargı mercilerine delil sunmak suretiyle mahkemeyi etkileyebilmesi, mahkemenin de bu delil ve bilgileri dikkate alarak hüküm kurması gerekmektedir⁸⁸. Bunun için karara dayanak alınacak her belgenin davanın karşı tarafına iletilerek değerlendirme yapılabilmesi için fırsat tanınmalıdır⁸⁹. Bu bakımdan, resen araştırma ilkesi, uyuşmazlıktan hukuki durumu etkilenen kişilerin yargılamanın bütünüyle dışında tutulabilmesini haklılaştırmamaktadır.

Nitekim Danıştay uyuşmazlığın taraflarının bilgisine sunulmamış olan bilgi, belge ve delillere dayanılarak hüküm kurulmasını, hukuki dinlenilme hakkına aykırı bularak

⁸² Danıştay 3. D, 2011/2014, 27.09.2005, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

⁸³ Danıştay 3. D, 3460/3569, 25.12.1990, DD (1992) (82-83) 264.

⁸⁴ Danıştay 12. D, 3802/419, 02.02.2010, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

⁸⁵ Danıştay 12. D, 2498/6238, 26.11.2015, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

⁸⁶ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya (n 43) 97.

⁸⁷ Kamile Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler* (Seçkin 2019) 126.

⁸⁸ Müslüm Akıncı, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı* (Turhan 2009) 242.

⁸⁹ Danıştay 1DDK, 3292/1633, 12.06.2008, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

bozma sebebi olarak nitelendirmektedir⁹⁰. Yalnızca dilekçe teatisi aşamasında değil; bu aşama tamamlandıktan sonra, hüküm kuruluncaya kadarki tüm usulü işlemlerin karşı tarafa tebliği adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul edilmektedir⁹¹. Öyle ki Danıştay, ihbar müessesini incelediği bir kararında, yargılamanın sonucundan etkilenecek üçüncü kişilere dava ihbar edilerek, bu kişilere katılma, iddia ve savunmalarını yapma fırsatı tanınmaksızın hüküm kurulmasını bozma sebebi olarak nitelendirmiştir⁹². Danıştay'ın hukuki dinlenilme hakkını yalnızca taraf değişikliğinde değil; benzer diğer ihtimallerde de ön planda tuttuğu ortadadır.

Öğretide *Topuz ve Özkaya* ise, davanın tarafının kişilik veya niteliğinde değişiklik meydana gelmesi üzerine dosyanın işlem den kaldırılması bakımından, yargılama sürecinin ikiye ayrılması suretiyle karar verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Buna göre, dava açılıp tebligat işlemleri tamamlandıktan sonra karar safhasına gelen dosyalarda, mahkemenin, tarafların kişilik veya niteliğinde bir değişiklik olup olmadığını tespit için herhangi bir işlem yapmasına gerek yoktur. Bu aşamada mahkeme doğrudan esas hakkında karar verebilecektir. Buna karşılık, tebligat aşamasının tamamlanmaması sebebiyle henüz tekemmül etmemiş dosyanın işlem den kaldırılmasına karar verilecektir⁹³.

Kanaatimizce Danıştay'ın mevcut uygulamasının arkasında, Kanun'un 26. maddesinin daha ziyade tam yargı davalarında uygulama bulması yatmaktadır. Her ne kadar 2577 sayılı Kanun'da bu izlenimi yaratan bir hüküm bulunmasa da⁹⁴, tam yargı davalarında resen araştırma ilkesi iptal davalarındaki kadar yoğun işletilmemektedir⁹⁵.

Diğer yandan, mahkeme tarafından kendiliğinden ya da bozma kararı üzerine dosya işlem den kaldırıldıktan sonra yargılamanın ne şekilde cereyan edeceği kanunda öngörülmemiştir. Bu belirsizlik, yargılama usulüne yönelik bir dizi soruyu da beraberinde getirmektedir. Söz gelimi, dilekçe teatisi tamamlandıktan sonra tarafın kişilik veya niteliğinde değişiklik olması sebebiyle dosyanın işlem den kaldırılması halinde davayı takip hakkı kendisine geçene iddia ve savunmalarını vermesi için bir süre verilip verilmeyeceği; duruşma yapıldıktan sonra davanın tarafının kişilik veya niteliğinin değişmesi ihtimalinde davayı takip hakkı kendisine geçen kişi için yeni bir duruşma imkânı tanınıp tanınmayacağı hususları açık değildir. Yine dosyada yer alan bilirkişi, keşif gibi deliller bakımından davayı takip yetkisi geçen kişinin itiraz hakkının doğup doğmayacağı da belirsizdir.

⁹⁰ Danıştay VDDK, 880/9, 22.01.2010, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

⁹¹ Danıştay 5. D, 4089/8104, 20.10.2015, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

⁹² Danıştay 6. D, 915/2524, 12.04.2017, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

⁹³ Topuz ve Özkaya (n 4) 549.

⁹⁴ Danıştay 8. D, 12413/3055, 18.04.2017, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.06.2023.

⁹⁵ Akyılmaz, Sezginer ve Kaya (n 43) 98; Türkoğlu Üstün (87) 164.

Yargılama usulü kurallarının şekli niteliği ve dar yorumlanması ilkesi doğrultusunda, davayı takip yetkisi kendisine geçen kişinin, değişiklik gerçekleştiği anda davanın tarafının sahip olduğu hak ve yetkileri haiz olduğunun kabulü gerekecektir. Bu yaklaşımdan hareketle, taraf değişikliğinin dilekçe teatisi sona erdikten sonra gerçekleşmesi durumunda yeni bir dilekçe teatisinin başlamayacağını ve fakat resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu idari yargıda tarafların hüküm verilme anına kadar yeni delil ve belgeleri mahkemeye sunabilmekte olması sebebiyle, davayı takip hakkı kendisine geçen kişinin iddia ve savunmalarını ileri sürebilmesinin ve delil ikame edebilmesinin mümkün olduğunun kabulü gerekir. Taraf değişikliğinin dilekçe teatisi tamamlanmadan önce gerçekleşmesi durumunda ise, dilekçe teatisinin kaldığı yerden işletilmesi gerekecektir. Öte yandan, 2577 sayılı Kanun'da birden fazla defa duruşma yapılmasının açıkça önünü kapatan bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanun'un 19. maddesinde, duruşma yapıldıktan sonra en geç on beş gün içerisinde karar verilmesinin düzenlendiği dikkate alındığında, birden fazla duruşma yapılmasının öngörülmediği düşünülmektedir⁹⁶. Uygulamada da her bir yargılama bakımından tek bir defa duruşma yapılmaktadır.

Kanunun lafzi yorumundan yukarıdaki sonuçlara varılsa da gerek idari yargılama usulü kurallarının şekilci yorumlanmamasına yönelik içtihat⁹⁷ ve gerek Kanun'un 26. maddesinin amaçsal yorumundan hareketle, davayı takip hakkı kendisine geçen hukuki dinlenilme hakkının tam ve eksiksiz şekilde sağlanmasına yönelik olarak -her ne kadar usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmasa da- tüm yargılama usulü işlemlerinin yenilenmesi de bir çözüm olarak ileri sürülebilecektir. Bu ihtimalde yargılama baştan itibaren tekrarlanarak yeniden hüküm kurulacaktır. Bu yorum, maddi gerçek araştırılarak ilgililerin zararının ortadan kaldırılması amacına özgü subjektif nitelikli bir dava türü olan tam yargı davaları bakımından daha isabetli olacaktır. Buna karşılık, objektif bir dava türü olan ve maddi gerçeğin araştırılmasında mahkemenin tam yargı davalarına nazaran daha aktif bir rol üstlendiği iptal davalarında, yukarıda da belirtildiği üzere, usul ekonomisi sağlanarak yargılamanın en hızlı şekilde sonuçlandırılması hukuki belirlilik bakımından daha isabetli bir çözüm olacaktır. Dolayısıyla konunun ikili bir ayırım yapılmak suretiyle ele alınmasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

ii. Usulü İşlemlerin Hükümsüz Hale Getirilebilirliği

TMK'da öngörülen usule göre, kısıtlanma sebebinin gerçekleşmesi ya da gerçekleşme sebebinin idare, mahkeme ya da ilgililerce vesayet makamına bildirilmesiyle değil; vesayet makamının kararı ile kişi kısıtlı hale gelmektedir. Dava devam ederken davacının ayırt etme gücünü kaybettiği ve durumun tıbbi

⁹⁶ Aynı yönde Akyılmaz, Sezginer ve Kaya (43) 444.

⁹⁷ *Mesutoğlu v Türkiye*, 36533/04 (AİHM 14.10.2008), <www.hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 18.06.2023. Aynı yönde Danıştay kararı için bkz Danıştay 6. D, 4525/4622, 27.09.2012, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 18.06.2023.

raporla ortaya konulduğu ve fakat vesayet makamı tarafından davacı hakkında henüz kısıtlama kararı verilmediği dönem içerisinde mahkemenin yargılama işlemleri gerçekleştirip gerçekleştirilmemesi bakımından Danıştay uygulaması, kanun metninin lafzından farklılaşmıştır.

TMK'nın 405 ve 409. maddeleri uyarınca ayırt etme gücünü kaybeden kişi kendiliğinden kısıtlanmamakta; mutlaka mahkeme kararı alınması gerekmektedir. Danıştay ise, davacının ayırt etme gücünü kaybettiğinin anlaşılması durumunda, kısıtlama kararı beklenilmeksizin, mahkemenin dosyadan resen el çekmesi gerektiği yönünde hüküm kurmaktadır.

Benzer şekilde, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olan kişiler de kendiliğinden kısıtlanmamakta, vesayet makamınca kendisine vasi atanması gerekmektedir. Buna karşılık Danıştay, *“E Tipi Kapalı Cezaevinde hükümlü bulunduğu, bu haliyle işlem ve dava ehliyeti bulunmayan davacının ... vasi tayin edilmeden verdiği vekaletname ile avukat aracılığıyla açtığı davada, Mahkemece sulh hukuk mahkemesine durumun yazıyla bildirilmesi, vasi atanması prosedürünün tamamlanmasına kadar 6100 sayılı hukuk Muhakemeleri Kanununun 56. maddesi uyarınca yargılamanın ertelenerek sonucun beklenmesi, vasi tayin edildikten sonra da vesayet makamundan alınan izin doğrultusunda yargılamaya devam edilip edilmeyeceği hususunda vasiden icazet alınması gerektiği”* yönünde hüküm kurmuştur⁹⁸. Başka bir kararında da Danıştay, hakkında kısıtlama kararı verilmesini gerektiren bir sebep bulunan ve fakat kısıtlanmayan kişiler hakkında dosyanın işleminden kaldırılmayarak hüküm kurulmasını bozma sebebi olarak nitelendirmiştir⁹⁹.

Benzer bir durumun, TMK madde 406 uyarınca savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle hakkında kısıtlama başvurusu yapılan ya da TMK madde 408 uyarınca kendi isteğiyle kısıtlama talebinde bulunan ve fakat henüz hakkında kısıtlama kararı alınmamış davacılar bakımından da oluşması mümkündür.

İçtihattan anlaşıldığı üzere Danıştay, kısıtlılık sebebinin somut olayda oluştuğu durumlarda kısıtlılık kararı varmışçasına hareket etmektedir. Davanın tarafında hukuki yönden henüz değişiklik olmamasına rağmen, bu değişiklik gerçekleşmişçesine dosyanın işleminden kaldırılması yönünde tutum sergilemektedir. Bu ihtimalde mahkemenin dosyadan el çekmesi; ehliyet değişikliği bakımından doğrudan kendisinin hüküm kurması yahut süre vererek kısıtlama kararı verilmek üzere dosyayı sulh hukuk mahkemesine göndermesi gerektiği kabul edilmektedir. TMK'nın lafzına uygun olan aksi yöndeki tutum bozma sebebi olarak kabul edilmektedir.

⁹⁸ Danıştay 7. D, 1090/5079, 19.11.2018 in Eraslan (n 5) 61. Aynı yöndeki başka bir karar için bkz Danıştay 12. D, 5959/5210, 10.09.2012, yayınlanmamıştır.

⁹⁹ Danıştay 12. D, 7824/4771, 11.10.2017, in Eraslan (n 5) 62.

Dava ehliyetinin sınırlanmasını gerektiren sebebin gerçekleşmesi ve fakat henüz kısıtlılık veya dava ehliyetinin sınırlanması kararının alınmamış olması ihtimalinde yargılamanın devamı, usulü işlemlerin tarafın hukuken mevcut olduğu, fiili anlamda ise yokluğunda tesis edilmesi gibi çelişmeli yargılama ve hukuki dinlenilme hakları yönünden tartışma yaratacak bir sonucun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, -yukarıda da incelendiği üzere- idari yargıda resen araştırma ilkesi, çelişmeli yargılama ilkesinin sınırlanmasına bir dayanak değil; bu ilkenin tamamlayıcı bir unsurunu oluşturmaktadır. Çelişmeli yargılama ilkesi, davanın tarafının karşı tarafça ileri sürülen iddia ve deliller hakkında bilgi sahibi olabilme ve bunlara karşı yorum yapabilme imkanına sahip olmasını gerektirmektedir¹⁰⁰. Çelişmeli yargılama ilkesi, Anayasa'nın 10. maddesinde güvenceye alınan eşitlik ilkesinin yargılama usulündeki görünüm biçimi olan silahların eşitliği ilkesi ile de doğrudan bağlantılıdır¹⁰¹. Silahların eşitliği ilkesi, davanın taraflarının usulü haklar bakımından aynı koşullara tabi tutulması ve taraflardan birinin diğerine göre daha zayıf bir duruma düşürülmeksizin iddia ve savunmalarını makul bir şekilde dile getirme imkanına sahip olmasını gerektirmektedir¹⁰². Davanın her iki tarafının da iddiasını ileri sürebilmek bakımından eşit fırsatlara sahip olması bu ilkenin bir gereğidir¹⁰³. Yargılamanın tarafının fiili imkansızlıklar sebebiyle mahkeme önünde eksik temsili ya da hiç temsil edilememesi silahların eşitliği ilkesinin ihlaline sebep olacaktır¹⁰⁴.

Silahların eşitliği ilkesi özellikle davanın tarafının avukatla temsil edilmediği davalarda ayrı bir ehemmiyet arz etmektedir. Nitekim davanın tarafının avukatla temsil ediliyor olması durumunda, ölüm halinden farklı olarak, dava ehliyetinin sınırlanması ihtimalinde temsil yetkisi devam etmekte olduğundan hukuki dinlenilme hakkının ya da silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğinden söz edilemeyecektir.

Bu açıklamalar doğrultusunda davanın tarafının davayı fiili anlamda sürdürmek, bu kapsamda iddia ve savunmalarını ileri sürmek ve delil ikamesi yapmak bakımından kısıtlama kararı alınmasını gerektirecek bir güçlük ya da imkânsızlık halinde bulunması, bu durumun mahkemeye bildirilmesi üzerine kısıtlama kararı alınacağı yönünde mahkemece kanaat oluşmasına karşın yargılama usulü işlemlerine devam edilmesi, bu işlemler bakımından itiraz ve savunmaların ileri sürülmesinde eşitliği

¹⁰⁰ *Wynen and Centre Hospitalier Interrégional Eduth-Cavell v Belçika*, 32576/96 (AİHM 05.02.2003), <www.hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 18.06.2023.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi idari yargılama hukukuna ilişkin farklı kararlarında çelişmeli yargılama ilkesinin hayata geçirilmesini vurgulamıştır (*Kress v Fransa*, 39594/98 (AİHM 07.06.2001); *Meral v Türkiye*, 33446/02, (AİHM 27.11.2007), <www.hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 18.06.2023.).

¹⁰¹ Türkoğlu Üstün (n 87) 115; Yılmaz Özel (n 29) 287.

¹⁰² Anayasa Mahkemesi, *Bülent Karataş Başvurusu*, 2013/6428, 26.06.2014, <www.anayasa.gov.tr> Erişim Tarihi 18.06.2023.

¹⁰³ Broyelle (n 44) 183; Yılmaz Özel (n 29) 275.

¹⁰⁴ Türkoğlu Üstün (n 87) 116.

bozacaktır¹⁰⁵. Dolayısıyla, mahkemenin durumdan haberdar olması üzerine usulü işlem yapmamasının daha isabetli olacağı açıktır.

Mahkemenin durumdan haberdar edilmemesi halinde usulü işlemlerin yine de hükümsüz kılınmasının ise, özellikle akıl hastalığı veya zayıflığı, kişinin savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetimi sebebiyle kısıtlama kararı alınan haller ile kişiye yasal temsilci veya kayyum atandığı hallerde kötüye kullanılmaya elverişli olduğu kanaatindeyiz. Buna karşılık, kişinin özgürlüğü bağlayıcı ceza alması ya da ayırt etme gücünü kaybettiğinin resmi sağlık kurumu raporuyla ispatlanmasının dava ehliyetinin ortadan kalktığını somut bir şekilde yansıtması sebebiyle, durumdan mahkemenin haberdar edilmemesi halinde dahi, yapılmış olan yargılama usulü işlemlerinin geçerli kabul edilmesi silahların eşitliği ilkesiyle bağdaşmayacaktır.

Kanaatimizce bu hallerde, TMK'nın lafzıyla açıkça çelişkili olan mevcut uygulama yerine, bekletici mesele yapılmak suretiyle yargılama usulü işlemlerine ara verilmesi; adli yargı mercileri tarafından tesis edilen kısıtlılık ya da dava ehliyetinin sınırlandırılması kararının mahkemeye bildirimini takiben dosyanın işleminden kaldırılması hukuken daha isabetli olacaktır. Bu sayede, çelişmeli yargılama ilkesine yönelik endişeler giderilirken, yargılama usulü kurallarının da dışına çıkılmamış olacaktır.

2. Yargılama Usulü İşlemlerinin Hükümsüz Kalamamasından Kaynaklanan Sorunlar

Davanın tarafının kişilik veya niteliğinde değişiklik ilk derece aşamasında ya da kanun yolu aşamasında meydana gelebilmektedir. Böyle bir durumda dosyanın işleminden kaldırılması kararı vermeyerek mahkemece usulü işlemler tesis edilmesi veya hüküm kurulması, istinaf incelemesinde kaldırma; temyiz incelemesinde ise bozma sebebi oluşturacaktır. Taraf değişikliğinin temyiz aşamasında gerçekleşmesi durumunda ise Danıştay temyiz incelemesini durdurarak dosyayı işleminden kaldırılmak üzere kararı temyiz edilen mahkemeye göndermektedir.

Yukarıda farklı ihtimaller halinde incelendiği üzere, mahkemenin durumdan haberdar olmaması yahut davacı hakkında ölüm karinesi veya gaiplik kararının kanun yoluna başvuru süreleri dolduktan ya da yargılama kesinleştikten sonra verilmesi durumunda, esasında tarafların birinin yokluğunda kesin hüküm kurulmuş olmaktadır.

¹⁰⁵ Bu husus Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında da, "Adil yargılanma hakkının ulusüstü düzeyde genel kabul görmüş ölçütleri arasında önemli bir yer tutan "silahların eşitliği" ilkesi, davanın tarafları arasında yargılama sırasında usul hükümleri yönünden eşit konumda bulunma, taraflardan birine dezavantaj diğerine avantaj sağlayacak kurallara yer vermeme esasını öngörmekte, diğer bir deyişle davanın tarafları arasında hakkaniyete uygun bir dengeyi varlığını gerekli kılmaktadır." ifadeleriyle vurgulanmıştır (Anayasa Mahkemesi, 216/120, 02.12.2004, <www.anayasa.gov.tr> Erişim Tarihi 20.06.2023.). Aynı yönde karar için bkz Anayasa Mahkemesi 54/142, 29.12.2011, <www.anayasa.gov.tr> Erişim Tarihi 20.06.2023.

Söz gelimi, ilk derece yargılaması sırasında davacının ölmesi ve durumdan haberdar olmayan mahkeme tarafından hüküm kurulması, süresi içerisinde kanun yoluna başvurulmaması sebebiyle kararın kesinleşmesi; yahut yargılama sonucunda davanın kabul edilmesi ihtimalinde, idare tarafından istinaf yoluna başvurulması, pasif taraf olan ölen davacının MERSİS adresine tebligat yapılması suretiyle dosyanın tekemmül etmesi ve başvurunun reddi kararı verilmesi üzerine, bu sefer idare tarafından temyiz yoluna başvurularak davacının yokluğunda kararın kesinleşmesi mümkün olabilmektedir. Her iki ihtimalde de taraf yokluğunda yargılama usulü işlemleri yapılmış ve şekli anlamda kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunmaktadır.

Karar kesinleştikten sonra davayı takip yetkisi kendisine geçenlerce yapılan kanun yolu başvurusu ise ilk inceleme aşamasında reddedilecektir. Benzer şekilde, yargılama sona erdikten ve karar kesinleştikten sonra alınan ölüm karinesi ya da gaiplik kararı bakımından da başvurulabilecek bir kanun yolu bulunmamaktadır. Söz konusu ihtimalle özellikle davanın tarafından uzun bir süre boyunca haber alınamaması sebebiyle gaiplik kararı alınması durumunda karşılaşılabilecektir. TMK madde 32'ye göre, ölüm tehlikesi içinde kaybolma tarihinden itibaren bir yıllık; uzun zamandan beri haber alınamayan kişiler bakımından ise son görülme tarihinden itibaren beş yıllık süre dolduktan sonra gaiplik kararı alınabilmektedir. Halihazırdaki ortalama yargılama süreleri dikkate alındığında, yargılamanın bir yıllık süre içerisinde kesinleşmesi ender rastlanabilecek bir ihtimal olsa da davanın tarafının son görülme tarihinden itibaren beş yıllık süre içerisinde yargılamanın sonuçlandırılması ve kararın kesinleşmesi mümkündür. Bu ihtimalde yargılamanın tarafı hakkında gaiplik kararına davanın kesinleşmesinden sonra hükmolunduğundan, gerek usulü işlemler ve gerek kesinleşen hüküm bakımından başvurulabilecek herhangi bir kanun yolu bulunmamaktadır.

Hukukumuzda yargılamanın yenilenmesi sebepleri sınırlı sayıda olup 2577 sayılı Kanun'un 53. maddesinde sıralanmıştır¹⁰⁶. Taraf yokluğunda hüküm kurulması, yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında yer almamakta olduğundan, Kanun'un lafzi yorumunda bu yola başvurulmasının mümkün olmadığı savunulabilir. Dolayısıyla bu ihtimalde, dava takip yetkisini kullanmak isteyen ilgililerin çelişmeli yargılama ve silahların eşitliğine aykırı bir şekilde hüküm kurulmuş olduğu iddiasıyla ancak Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuru yapabileme imkânı olacaktır.

Buna karşılık, 2577 sayılı Kanun'un 53/1-f bendinde yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak öngörülen, “*vekil veya kanuni temsilci olmayan kişiler ile davanın görülüp karara bağlanmış bulunması*” halinin amaçsal bir yorumla genişletilerek davanın tarafının “*yargılamada temsil edilmemiş olması*” şeklinde okunması durumunda, davanın tarafının yokluğunda yargılama usulü işlemleri yapılması ya da

¹⁰⁶ Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin sınırlılığına yönelik değerlendirmeler için bkz Çağla Tansuğ, *İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi* (Beta 2016) 24.

hüküm kurulmasının yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabulü mümkündür. Öğretide *Tansuğ*, Kanun'un 53/1-f bendinde yer alan durumun, davanın bir tarafının kanunlara uygun bir şekilde temsil edilememiş olması şeklinde yorumlanması gerektiğini savunmaktadır. Buna göre, davanın taraflarından birinin dava devam ederken dava ehliyetini kaybetmesi ve ehliyeti kaybettiği zamandan itibaren kanuni temsilcisi ile temsil edilmemesi halinde, verilen kararın kesinleşmesi durumunda bu karara karşı yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunulabileceğini savunmaktadır¹⁰⁷.

II. Dosyanın İşlemden Kaldırılmaması İhtimaline Yönelik Değerlendirmeler

Dosyanın işlemden kaldırılması, yargılamayı sona erdirmeyen, takip yetkisi kendisine geçenlerin iddia ve savunmalarını ileri sürmelerine imkân tanıyan bir karardır. Buna karşılık, bazı hallerde taraf değişikliği dilekçenin iptaline yol açmakta, dosyanın işlemden kaldırılması usulünün işletilememesi sebebiyle ilgililerin hak ve menfaatleri korunamamaktadır.

A. Dilekçenin İptal Edilmesi Kararının Yarattığı Hukuki Sonuçlar

Davanın konusunun yalnız öleni ilgilendirdiği haller dilekçenin iptali kararı verilmesinin en bilinen sebebinin oluşturmaktadır. Vurgulamakta fayda bulunmaktadır ki, dilekçenin iptali ancak davanın tarafının ölümü ya da tüzel kişiliğin sona ermesi ihtimalinde mümkündür. Dava konusunun yalnız öleni ilgilendiren bir hal olup olmadığı yargılamayı yapan mahkemece değerlendirilmektedir. Ancak bu hallerin kapsamının belirlenmesine dair içtihat (1) özellikle iptal davalarının amaç ve sonuçları bakımından bazı sorunları beraberinde getirmektedir (2)¹⁰⁸.

1. Belirsiz Bir Kavram Olarak “Yalnız Öleni İlgilendiren” Davaların Kapsamı

Davacı gerçek kişinin ölümü durumunda, dosyanın işlemden mi kaldırılacağı yoksa, dava dilekçesinin iptal mi edileceğinin tespitinde kullanılan ölçüt, kanuni düzenlemenin ikinci fıkrasında geçen “yalnız öleni ilgilendiren” dava olma kriteridir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Kanun’da her ne kadar “öleni” ilgilendiren ifadesi

¹⁰⁷ Tansuğ (n 106) 63.

¹⁰⁸ İdari yargıda dilekçenin iptaline yol açan ve öğretide *Çalışkan*’ın isabetle vurguladığı bir diğer ihtimal de, kanun yolu aşamasında pasif konumda olan davacının mirasçılarının mirası reddetmeleri halidir (Çalışkan (n 5) 96.). İlk derece yargılamasında aleyhine hüküm kurulan idarenin kanun yoluna başvurusu ve kanun yolu incelemesi sırasında davacının hayatını kaybetmesi üzerine mirasçılarının mirası reddetmeleri durumunda idarenin takibi yenileyebileceği bir taraf kalmayacağından kanun yolu dilekçesinin iptaline karar verilecektir (Danıştay 11. D, 10594/4498, 25.07.2011, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 21.06.2023.). Bu durumun ise idarenin kanun yolu başvurusundan yararlanma imkanına önemli bir kısıtlama getireceği ortadadır.

Bunun yanında, tüzel kişiliğin KHK gereğince sona ermesi durumunda, davayı takip edecek ilgilinin KHK’da ayrıca düzenlenmesi durumunda dilekçenin iptaline karar verilmektedir (Samsun BİM 1. VDD, 272/248, 22.11.2016, yayınlanmamıştır.).

kullanılarak gerçek kişilerin davanın tarafı olduğu uyuşmazlıklara yönelik bir düzenleme yapılmış gözükse de söz konusu hüküm tüzel kişilerin hukuk düzeninden kalkması durumunda da uygulama bulmaktadır¹⁰⁹.

Yalnızca öleni ilgilendiren davaların kapsamı kanun metninde düzenlenmemiştir. Bu kapsamdaki davaların belirlenmesinde davanın türü önemli bir ölçüttür.

a. Berrak Alan

İYUK madde 2 uyarınca tam yargı davaları, idari işlem veya eylemler sebebiyle hakları ihlal edilenler tarafından açılan davalardır. İhlale konu olan hakların, davacının ölümü halinde mirasçığa geçmesi esas olduğundan, tam yargı davası açıldıktan sonra davacının ölmesi durumunda mirasçılar tarafından takibin mümkün olduğunun kabulü gerekmektedir. Mirasçılar hem maddi hem de manevi tazminat davasını devam ettirebilmektedir.

Danıştay bir kararında bu hususu, “...yalnızca öleni ilgilendiren davalara ilişkin dilekçelerin iptal edileceğine ilişkin kural, menfaat ihlaline dayalı olarak açılan davalarda uygulanacak bir kural olup, hak ihlaline dayalı olarak açılan tam yargı davalarında uygulama olanağı bulunmamaktadır.” ifadeleriyle açıkça ortaya koymuştur¹¹⁰. Benzer şekilde, hâkim kararı olmaksızın evinin araması sebebiyle uğranılan manevi zararın¹¹¹, tedavi masraflarının¹¹², uzuv ve işgücü kaybı sebebiyle uğranılan zararın¹¹³, taşınmazda idarenin eylemi sonucunda meydana gelen zararın¹¹⁴, davacının mülkiyetindeki yapının yıkımı sebebiyle oluşan zararın¹¹⁵ tazmini davalarının mirasçılar tarafından takip edilebileceği kabul edilmiştir. Mirasçılara devredilemeyen bazı haklara ilişkin davaların da ölümden önce açılmış olması durumunda ölen davacının malvarlığı haline geldiği; mirasçılar tarafından

¹⁰⁹ Danıştay 10. D. 6555/1252, 04.02.2021; Danıştay 8. D. 920/6608, 04.07.2019; Danıştay 12. D. 11507/9131, 27.12.2018; Danıştay 8. D. 14179/3258, 12.06.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 21.06.2023. Aksi yönde Danıştay 13. D. 3981/1202, 15.10.2019, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 21.06.2023; İzmir BİM 5. İDD, 2838/2637, 12.12.2017, yayınlanmamıştır. Bu yöndeki değerlendirmeler için bkz Özgen (n 3) 1036.

¹¹⁰ Danıştay 10. D. 6540/4237, 19.09.2007, DD(2008)(118)327. Maddi tazminat taleplerinin mirasçılar tarafından takip edilmesine yönelik diğer kararlar için bkz Danıştay 10. D. 6054/7493, 06.11.2019; Danıştay 10. D. 215/833, 15.02.2017; Danıştay 6. D. 8874/79, 14.01.2014, yayınlanmamıştır. Manevi tazminat taleplerinin mirasçılar tarafından takip edilmesine yönelik diğer kararlar için bkz Danıştay 10. D. 749/4115, 16.10.2017; Danıştay İDDK, 2068/193, 08.02.2016, yayınlanmamıştır.

¹¹¹ Danıştay 10. D. 749/4115, 16.10.2017, yayınlanmamıştır; Danıştay 12. D. 2395/842, 22.03.1977, DD (1978) (28-29) 669.

¹¹² Danıştay 5. D. 1966/5448, 31.10.1966, DKD (1967) (107-110) 275.

¹¹³ Danıştay 10. D. 7766/608, 11.02.1998 in Bal, Karabulut ve Şahin (n14) 758.

¹¹⁴ Danıştay 10. D. 7216/1948, 22.05.2001 in Bal, Karabulut ve Şahin (n 14) 757.

¹¹⁵ Danıştay 6. D. 1605/56, 19.01.1988, DD (1989) (72-73) 377.

yürütülebileceği kabul edilmektedir¹¹⁶. İdari sözleşmelere ilişkin tam yargı davalarının da mirasçılar tarafından takibi mümkündür¹¹⁷.

Bunun yanında, vergi cezalarına ilişkin olanlar dışında kalan vergi davaları doğrudan ya da dolaylı olarak tereke üzerinde mali yükümlülük, hak ve borç yaratmakta olduğundan mirasçıları etkilediği kabul edilmektedir¹¹⁸. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 372. maddesi uyarınca, vergi cezaları ölüm halinde düşmekte olduğundan vergi cezalarına ilişkin davaların mirasçılarca takibi mümkün olmayacaktır¹¹⁹. Ölen davacının devredilebilen hakları mirasçılara geçmekte olduğundan, mirasçılar görülmekte olan davalara taraf olabilmektedir.

İptal davaları alanında ise, cezaların şahsiliği ilkesi uyarınca idari para cezasına yönelik davaların mirasçılar tarafından takip edilmesinin mümkün olmadığı kabul edilmektedir¹²⁰. Buna karşılık, idari para cezasının yanında tedbir kararı da verilmiş olması durumunda mirasçıların menfaatinin bulunduğu kabul edilmiştir¹²¹. Bunun

¹¹⁶ Danıştay 10. D. 7336/2700, 18.06.1998, DD (1999) (98) 554; Danıştay 12. D. 2395/842, 22.03.1977, DD (1978) (28-29) 668. Nitekim mülga Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin içtihadı da bu yöneydi: "Açıklanan nedenlerle, emeklilik, sicil, nasip, terfi, istiklal madalyası ve benzeri işlemlerle ilgili olarak açılan iptal davalarının karara bağlanmasından önce, davacının ölümü halinde işlemlerin iptali, mirasçılara maddi olarak sağlayacak nev'iden ise, davayı takip hakkının mirasçılara geçeceği kabul ile bunların mirasçılara kadar dosyaların işleminden kaldırılmasına ..." karar vermiştir (AYİM, 1/1, 07.02.1977, RG 30.03.1977/15894.).

¹¹⁷ Yenice ve Esin (n 4) 564; Eraslan (n 5) 35.

¹¹⁸ Candan (n 3) 659. Bu yöndeki Danıştay kararı için: "Miras bırakan adına yapılan ve dava konusu edilen vergilendirmeye karşı açılan davalarda gerçek kişi olan davacının ölümü nedeniyle davayı takip hakkı, mirası reddetmemiş kanuni veya mansup mirasçılara geçecek nitelik taşımaktadır. Davacının ölümü nedeniyle vekaletin sona erdiğine ilişkin bildirim karşın, 2577 sayılı Yasanın 26'ncı maddesi uyarınca dosya işleminden kaldırılarak vergi idaresinin mirasçılara karşı takibi yenilemesi sağlanmadan ısrar kararı verilmesi yargılama hukukuna uygun düşmemiştir." (Danıştay VDDK, 511/129, 26.03.2010, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 31.08.2023.)

Nitekim, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 12. maddesi uyarınca, ölüm halinde mükelleflerin ödevleri, mirası reddetmemiş kanuni ve mansup mirasçılara geçer. Ancak, mirasçılardan her biri ölünün vergi borçlarından miras hisseleri nispetinde sorumlu olur. Keza, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun'un 7. maddesine göre de borçlunun ölümü halinde, mirası reddetmemiş mirasçılar hakkında da bu kanun hükümleri tatbik edilir. Borçlunun ölümünden evvel başlamış olan muamelelere devam olunur. Danıştay da ödeme emrine karşı açılan dava devam ederken davacının ölümü durumunda, dava takip hakkının mirasçılara geçeceğini, mirasçılar aleyhine takip yenilenene kadar dosyanın işleminden kaldırılacağını bir kararda açıkça ortaya koymuştur: "davacı durumundaki gerçek kişilerin ölmesi halinde davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar dava dosyasının işleminden kaldırılmasına karar verilmesi gerekmektedir. Davacının ölümü üzerine davayı takip hakkı mirasçılara geçmiş ise davanın mirasçılar tarafından takibi gerekecektir. İdarenin davacı, gerçek kişinin davalı durumunda bulunması halinde, dava devam ederken davalı durumunda bulunan kişi öldüğünde ise idarenin mirasçıları tesbit edip davayı mirasçılar yönünden yenilediğine dair dilekçe vermesine kadar dava dosyasının işleminden kaldırılmasına karar verilmesi gerekmektedir. / Yukarıda açıkladığım karşısında tarhiyata karşı açılan dava devam ederken yükümlünün ölmesi üzerine vergi mahkemesince, davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilenmesine kadar dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilmiş olmasına rağmen mirasçılardan olan davacı ...dilekçesi ile işleminden kaldırılan dosyanın esas ve karar numaralarını da belirterek ölüm nedeniyle işleminden kaldıran dava dosyasının kanun hükmüne uygun olarak işleme konulmasını istediğinden, işleminden kaldırılan dava dosyası ile irtibatlandırılarak karar verilmesi gerekirken ödeme emrinin iptali talebine yönelik olarak kabul edilerek karar verilmesinde isabet görülmemiştir." (Danıştay 3. D. 3047/4082, 30.11.1994, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 31.08.2023.)

¹¹⁹ Gaziantep BİM 2. VDD, 25/1630, 22.12.2020, yayınlanmamıştır.

¹²⁰ Danıştay 13. D. 1173/3601, 13.11.2019; Danıştay 14. D. 3788/6140, 20.06.2019; Danıştay 13. D. 1199/4498, 10.12.2015; Danıştay 6. D. 925/502, 18.03.1985, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 31.08.2023; Danıştay 6. D. 1865/1034, 12.03.1973 DD, (1974) (12-13) 271. Aksi yönde karar için bkz Danıştay 15. D. 420/2663, 15.03.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 31.08.2023.

¹²¹ İdari para cezası ile başka bir idari tedbirin birlikte uygulandığı hallerde, Danıştay ağırlıklı içtihadında idari para cezası bakımından dilekçenin iptaline, diğer tedbir bakımından ise dosyanın işleminden kaldırılmasına karar vermektedir (Danıştay 6. D. 18682/1539, 09.02.2021; Danıştay 14. D. 6020/6346, 08.11.2016, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 31.08.2023.). Ancak Danıştay'ın davaların bölünemeyeceği yönünde kararları da bulunmaktadır (Danıştay 5. D. 5192/6022, 09.11.2009, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 31.08.2023.).

yanında Danıştay, iptal ve tam yargı davalarının birlikte açılması durumunda, iptal davasının konusunun “*yalnızca öleni ilgilendiren*” bir hal olarak nitelendirilebiliyor olması durumunda dahi mirasçılardan davayı takip yetkisinin bulunduğunu kabul etmiştir¹²².

b. Gri Alan

Belirtmek gerekir ki, iptal davaları bakımından belirsizliğin giderilmesi güçlük arz etmektedir. İptal davalarından bazılarının konusu salt öleni ilgilendirmekte olup, davanın devamında mirasçılardan kişisel menfaati bulunmamaktadır. Bu ihtimalde mirasçılardan takip yetkisi bulunmadığından dava sona erecektir. Buna karşılık, iptal davasına konu menfaat ihlali bazı hallerde ölenin mirasçıları üzerinde de sonuç yaratabilmektedir. Bu durumda, davayı takip hakkı mirasçı veya terekeye geçmektedir.

Münhasıran ölenin şahsına sıkı sıkıya bağlı, başkalarına devir ve temlik ya da miras yoluyla itikali mümkün olmayan davalar yalnız öleni ilgilendiren dava olarak nitelendirilmektedir¹²³. İptal davalarında “*yalnız öleni ilgilendirme*” koşulu incelenirken mirasçılardan söz konusu davayı doğrudan kendilerinin açmalarının mümkün olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir¹²⁴. Davacının ölümünün, yargılama sonucunda verilecek kararın icra edilmesini engellemesi durumunda yalnızca öleni ilgilendiren davadan söz edilebilecektir¹²⁵. Aksi durumda, mirasçılardan davayı takip etmesi mümkündür¹²⁶. *Günday*’a göre ise, dava konusu işlemin iptali üzerine terekeye geçebilecek haklar doğacak ya da dava konusu işlem terekeye geçebilecek borçlara da ilişkinse yahut iptal davasına konu işlem hakkında verilecek karar, daha sonradan mirasçılardan tarafından açılacak tam yargı davasının esasını etkileyebilecek nitelikte ise takip hakkı mirasçıya geçmektedir¹²⁷. Buna karşılık, iptal davasına konu edilen işlemin doğurduğu ya da doğuracağı sonuçların terekeyi veya

¹²² “*bir derece verilmesi isteminin reddine ilişkin işlemin iptali ve bu işlem nedeniyle doğan zararın tazmini istemiyle açılan davada verilecek karar; davacının mirasçılarını ilgilendirdiğinden, yukarıda anılan 2577 sayılı Yasanın 26. maddesi uyarınca karar verilmesi gerektiği açık olup*” (Danıştay 12. D. 6327/1072, 14.05.1997, DD (1998) (94) 790.) Aksi yönde karar için bkz Danıştay 15. D. 9103/6772, 09.10.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 31.08.2023.

¹²³ Yıldırım ve Üstün (n 8) 385; Özgen (n 3) 1022.

¹²⁴ Çalışkan (n 5) 37.

¹²⁵ Bu yönde değerlendirme yapılan Danıştay kararı için bkz Danıştay 10. D. 3864/2572, 15.05.1996 in Bal, Karabulut ve Şahin (n 14) 761. Kararın azınlık oyunda ise iptal davalarının objektif niteliğine vurgu yapılarak bu ölçütün uygulanmasının iptal davalarının doğasına aykırı olduğu ortaya konulmuştur: “*İptal davasının amacı, idarenin hukuk düzenine aykırı işlemlerini ortadan kaldırarak hukuka bağlılığını sağlamaktır. Bu amaca uygun olarak idari yargıda yapılan yargılama üzerine verilen hükümler de idari faaliyetin hukuka uygunluk denetiminin sonucunu ifade etmektedir. İptal davalarının objektif niteliğinden kaynaklanan bu sonuç, varlık nedeni Hukuk devleti ilkesi olan idari yargının işlevi gereğidir. ...davacı Vakıf, üyeliği uygun görülmemiş kişinin ölümü üzerine davadan feragat etmeyip, idari işlemin özellikle yetki yönünden hukuka uygunluğunun denetlenerek işlemin iptalini, bu bağlamda da idarenin vakıfların yönetim organları üzerindeki yetkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. / Bu itibarla idari yargı yerinin bir işlemin iptali istemiyle açılan davada; iptal davalarının objektif niteliğini ve idari işlemin doğurmuş olabileceği hukuki sonuçları dikkate alarak işlemin tesis edildiği andaki hukuki duruma göre hukuka uygunluk denetimi yapılması gerekmektedir.*”

¹²⁶ Yıldırım ve Üstün (n 8) 385.

¹²⁷ Metin Günday, *İdari Yargılama Hukuku* (Turhan 2022) 376. Aynı yöndeki öğretilerde başka bir görüş için ayrıca bkz Çalışkan (n 5) 59; Kaya (n 13) 148. Mirasçılardan takip yetkisinin bulunduğu iptal davası örnekleri için bkz Eraslan (n 5) 36.

mirasçılarını etkilememesi, terake üzerinde parasal sonuçlar yaratmaması durumunda mirasçılarının takip hakkı bulunmayacaktır¹²⁸.

Uygulamada ÖSYM tarafından yapılan sınavdaki soruların iptali, sınıfta kalma işleminin iptali¹²⁹ için açılan davaların yalnız öleni ilgilendirdiği kabul edildiğinden mirasçılar tarafından takip edilmemektedir¹³⁰. Benzer şekilde, vatandaşlıktan çıkarma kararı hakkında açılan davada, sağ kalan eşin davayı takip yetkisinin olmadığı kabul edilmektedir¹³¹. Yine, yaşlılık aidatı bağlanması¹³², basın kartı¹³³, silah ruhsatı alma başvurusunun¹³⁴ reddi işlemine karşı açılan davaların yalnızca öleni ilgilendirdiği kabul edilmiştir.

Danıştay içtihadında parasal sonuçlar yaratan, “*maddi hakları ilgilendiren*”¹³⁵ başvuruların reddine yönelik işlemlerin yalnızca öleni ilgilendirmede olduğu, davayı takip yetkisinin mirasçılara geçeceği kabul edilmektedir¹³⁶. Söz gelimi, tedavi masraflarının ödenmesi talebinin reddine¹³⁷, davacıya ait konutun hasarlı olduğunun tespitine¹³⁸ ilişkin işlemin mirasçılar tarafından takibinin mümkün olduğuna karar verilmiştir. Bazı kararlarda ise gelecekte yaratacağı parasal sonuçları itibarıyla dolaylı olarak mirasçılarını etkileyecek olan işlemlerin mirasçılar tarafından takibinin mümkün olduğu kabul edilmiştir¹³⁹. Danıştay bu hususu, “*Davacıların murisi olan ve komiser olarak çalışmakta iken sıkıyönetim komutanının istemi üzerine görevine son verilen ... sıkıyönetimin kalkmasından sonra görevine iade edilmesi için yaptığı başvurusunun reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açmış; ancak dava devam ederken ölmesi üzerine mirasçılarını davacı takip edeceklerini dilekçeyle mahkemeye bildirmişlerdir. (...) Uyuşmazlığa yol açan işlemin niteliği ile dayandığı nedenler ve 2577 sayılı Yasanın 12. maddesi karşısında davacıların miras bırakanlarının (murislerinin) açmış olduğu iptal davasının, ortaya koyacağı hukuki sonuçlar nedeniyle, yalnızca öleni ilgilendirdiğinden söz edilemeyeceği açıktır. ...davacıların bu davayı takip etmekte maddi açıdan da yakın menfaat ilişkilerinin bulunduğu kuşkusuzdur.*” ifadeleriyle

¹²⁸ Yenice ve Esin (n 4) 564; Özgen (n 3) 1023.

¹²⁹ Danıştay DDK, 1882/742, 08.10.1965 in Gözübüyük ve Dinçer (n 21) 671.

¹³⁰ Danıştay 2. D, 3282/8275, 22.10.2015, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 28.08.2023.

¹³¹ Danıştay 10. D, 1906/769, 14.04.1987; Danıştay DDGK, 132/61, 14.05.1948, DKD (1948) (40) 40.

¹³² Danıştay 10. D, 1466/364, 10.03.1982, yayınlanmamıştır.

¹³³ Danıştay 10. D, 9461/6773, 17.12.1998, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 28.08.2023.

¹³⁴ Danıştay 10. D, 7139/5605, 09.11.2000 in Bal, Karabulut ve Şahin (n 14) 755.

¹³⁵ Danıştay 5. D, 4161/3932, 18.12.1996 in Topuz ve Özkaya (n 4) 558.

¹³⁶ Danıştay 10. D, 2/13, 14.01.1998 in Bal, Karabulut ve Şahin (n 14) 759.

¹³⁷ Danıştay 5. D, 4356/5448, 31.10.1966, DKD (1967) (107-110) 275.

¹³⁸ Danıştay 10. D, 1807/1691, 01.10.1986 in Gözübüyük ve Dinçer (n 21) 669.

¹³⁹ Danıştay DDK, 552/535, 15.06.1973, yayınlanmamıştır.

ortaya koymuştur¹⁴⁰. Belirtmek gerekir ki, Danıştay göreve iade istemiyle açılan iptal davalarında, davacının ölümü durumunda mirasçılardan davayı takip hakkının bulunduğu yönünde hüküm kurmaktadır¹⁴¹.

Personel hukukuna ilişkin iptal davalarında Danıştay içtihadı düzensiz bir gelişim sergilemiştir. Atama işleminin iptali istemiyle açılan davanın¹⁴², memurluk görevine son verilmesine ilişkin davanın yalnızca öleni ilgilendirdiği kabul edilmiştir¹⁴³. Bir uyuşmazlıkta Danıştay, belediyede çalışmakta iken görevine son verilen; bu işlemin iptali talebiyle dava açtıktan sonra vefat eden davacı bakımından, dilekçenin iptali yönünde hüküm kurmuştur¹⁴⁴. Daha yakın tarihli kararlarda ise, görevden alma kararlarının mirasçıların hukuki durumunu etkilediği anlayışının benimsendiği görülmektedir¹⁴⁵. Davacıya uyarma cezası verilmesi işleminin iptali davasının mirasçılarca takip edilemeyeceğine hükmedilmiştir¹⁴⁶. Disiplin cezaları yönünden Danıştay'ın bu yaklaşımının yerleşik hale geldiğini söylemek mümkündür¹⁴⁷. Benzer şekilde, üçüncü kişilerin kamu görevlisi olarak atanmalarına ya da özlük haklarına ilişkin konularda, kamu görevlilerinin açtıkları davanın mirasçıyı ilgilendirmedeğini ortaya koyan Danıştay, dilekçenin iptaline karar vermiştir¹⁴⁸.

Buna karşılık, ölen davacının kendisine bir derece verilmesi istemiyle açmış olduğu davanın mirasçılarca takibinin mümkün olduğuna karar verilmiştir¹⁴⁹. Yine, davacının birinci sınıf hakimliğe ayrılması sonucunu yaratan işlemin iptali istemiyle açılan davanın da mirasçılara intikal edeceği kabul edilmiştir¹⁵⁰. Başka bir kararında ise Danıştay, sözleşmeli personel olan davacının, sözleşme ücretlerini sınırlandıran genelgenin iptaline ilişkin olarak açmış olduğu davanın mirasçıları tarafından takibinin mümkün olduğunu ortaya koymuştur¹⁵¹. Görüldüğü gibi, personel

¹⁴⁰ Danıştay 5. D, 44971517, 21.05.1992, DD (1993) (86) 297; aynı yönde Danıştay 10. D, 7336/2700, 18.06.1998 DD (1999) (98) 554. Bir başka kararda ise aynı yöndeki çıkarım, “*davacının emekliliğe esas aylığının 1 inci derecenin 4üncü kademesi ve ölümü halinde bağlanacak olan emekli aylığının da bu derece ve kademenin karşılığı 1000 gösterge üzerinden hesaplanacak olması ve bu göstergeye eklenecek ek göstergelerin de emekli aylığı tahsisinde değerlendirilmekte bulunması nedeniyle dul ve yetimlerinin davanın takibinde menfaatlerinin bulunduğu açıktır.*” ifadeleriyle ortaya konulmuştur (Danıştay DDK, 408/18, 02.02.1979, DD (1980) (36-37) 319.).

¹⁴¹ Danıştay 5. D, 5895/4557, 27.11.2001, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 28.08.2023.

¹⁴² Danıştay İDDK, 1547/2291, 06.10.2005, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 26.08.2023.

¹⁴³ Danıştay DDGK, 76/58, 14.05.1948, DKD (1948) (40) 69. Başka bir kararda ise, davacının görevden alınmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının iptaline ilişkin davanın, ölen davacının mirasçıları tarafından takip edilmesinin mümkün olduğu yönünde hüküm kurulmuştur (Danıştay DDK, 408/18, 02.02.1979, DD (1980) (36-37) 316.).

¹⁴⁴ Danıştay 5. D, 1740/6110, 29.11.1966 in *Yüzyıl Boyunca Danıştay* (Türk Tarih Kurumu Basımevi 1968) 450.

¹⁴⁵ Danıştay 5. D, 5895/4557, 27.11.2001, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 26.08.2023.

¹⁴⁶ Danıştay DDK, 614/333, 25.03.1973 in Gözübüyük ve Dinçer (n 21) 671.

¹⁴⁷ Danıştay DDGK, 76/58, 14.05.1948, DKD (1948) (40) 69-71. Mülga Askeri Yüksek İdare Mahkemesi de bir kararında, “*mirasçılara tasarruf yetkisi tanınmamış bulunan, daha doğrusu terfi ve kademe ilerlemesine esas sayılmayan sicil işlemleri, bir unvan tevcihi, herhangi bir makama atandırılma, manen taltif gibi isteklerin*” dava konusu edildiği uyuşmazlıklarda davacının ölümü üzerine dilekçenin reddine karar verilmesine hükmetmiştir (AYİM, 3/3, 07.02.1977, RG 30.03.1977/15894.).

¹⁴⁸ Danıştay 8. D, 5336/2341, 20.05.2004, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 26.08.2023.

¹⁴⁹ Danıştay 12. D, 6327/1072, 14.05.1997, DD (1998) (94) 790.

¹⁵⁰ Danıştay DDK, 522/535, 15.06.1973 in Yenice ve Esin (n 4) 564.

¹⁵¹ Danıştay İDDGK, 25/296, 03.06.1994, DD (1996) (90) 129.

hukukuna ilişkin davalarda, statü hukukundan doğan aylık, emeklilik gibi mirasçıları ilgilendiren yansımalar dolayısıyla onların menfaatlerini ilgilendiren işlemlerin yalnızca davacıyı ilgilendirmediği, mirasçıların takip yetkisinin bulunduğu kabul edilmiştir¹⁵².

Son ihtimalde ise, taşınmazların hukuki statüsünü ilgilendiren iptal davalarında Danıştay, taşınmazın miras yoluyla devredilmesinin mümkün olduğundan bahisle, bu davaların mirasçılara intikal edebileceğini kabul etmektedir¹⁵³. Bir kararında Danıştay, TMSF kararının iptali istemiyle dava açıldıktan sonra hisselerin devredilmesi üzerine, hisselerin yeni maliki tarafından davaya devam edilmek üzere dosyanın işleminden kaldırılmasına hükmetmiştir¹⁵⁴. Tam yargı davaları bakımından ise taşınmazın dava devam ederken el değiştirmesi taraf değişikliğine yol açmamaktadır¹⁵⁵.

2. “Yalnız Öleni İlgilendiren” Davaların Kapsamından Kaynaklanan Sorunlar

Mirasçılar tarafından takibi mümkün olmayan, “yalnız öleni ilgilendiren” davaların belirlenmesindeki Danıştay uygulaması, iptal davası sonucunda verilen karar üzerine İYUK madde 12 anlamında bir tam yargı davası açılmasının mümkün olduğu hallerde dosyanın işleminden kaldırılması; bu karar üzerine tam yargı davası açılacak bir menfaatin bulunmaması, tereke üzerinde malvarlıksal bir sonuç yaratmaması durumunda ise dilekçenin iptal edilmesi sonucuna yol açmaktadır¹⁵⁶.

Bilindiği gibi iptal davaları, tam yargı davalarından farklı olarak idarenin hukuka aykırı işlemlerinin hukuk düzeninden kaldırılması, idari faaliyetlerin hukuk sınırları içinde tutulabilmesi amacıyla açılmakta olduğundan, menfaat ihlalinin varlığı iptal davası açılması için yeterlidir. İdarenin işlemi sonucunda herhangi bir hakkı zarara uğramayan ve fakat bu işlemin iptalinde basit bir menfaat bağı bulunan kişiler iptal davası açabilir. Açılmış bulunan iptal davasının davanın tarafının ölümü durumunda devamı bakımından ikili bir ayırım yapılmaktadır. Dava konusu menfaat aynı zamanda bir hak ihlali de oluşturmakta ise, hakkın zedelenmesi sonucunda oluşacak zarar mirasçılara da geçeceğinden, bu davaların takibi mümkün olacaktır. Aksi ihtimalde, iptal davasına konu menfaatin bir hakkı muhtel hale getirmemesi durumunda, yargılamanın konusunun yalnız öleni ilgilendirdiği kabul edilecektir. Bu durum, iptal davasına konu menfaatin, davanın ölen tarafının malvarlığı üzerinde de

¹⁵² Kaya (n 13) 152.

¹⁵³ Danıştay 6. D. 19947/8390, 16.06.2021; Danıştay 6. D. 15675/6948, 11.07.2019; Danıştay 6. D. 5098/6535, 26.06.2019; Danıştay 13. D. 15990/4801, 13.06.2008, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 23.08.2023.

¹⁵⁴ Danıştay İDDK, 57/1319, 01.10.2021, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 23.08.2023.

¹⁵⁵ Danıştay 6. D. 1577/3691, 07.05.2019; Danıştay 10. D. 1940/2863, 02.10.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 23.08.2023.

¹⁵⁶ Danıştay 8. D. 14710/1720, 04.03.2019; Danıştay 12. D. 5473/1006, 20.03.2006, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 23.08.2023.

etki yaratması ve bu etkinin mirasçılara intikal etmesi ya da doğrudan mirasçılarının malvarlığında eksilme yaratması ihtimallerinde davanın mirasçılar tarafından takip edilebilmesine, bu koşulları sağlamayan iptal davalarının ise konusuna bakılmaksızın dilekçe ret kararı verilerek sonlandırılmasına yol açmaktadır¹⁵⁷.

İptal davalarının, idari işlemin tarafı olmayan, bu işlemde doğrudan malvarlıksal olarak etkilenmeyen üçüncü kişiler tarafından açılması mümkündür. Söz gelimi, idari işlemler hakkında hemşeri, belde sakini, hizmetten yararlanan ve hatta bazen vatandaş sıfatıyla iptal davası açılabilir. Yine, dernek, vakıf, sendika, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları gibi tüzel kişilerin üyelerine ya da faaliyet alanlarına ilişkin konularda iptal davası açılması mümkündür¹⁵⁸. Yalnızca örnek olarak sıralanmış bu menfaat gruplarının açtıkları davalara konu edilen işlemler çoğu zaman bu kişiler ya da varsa bunların mirasçıları/hak sahipleri üzerinde malvarlıksal bir azalmaya yol açmamaktadır. Bu menfaat grupları tarafından açılan davaların sürdürülmesinde bazen ölenin mirasçılarının bazen üçüncü kişilerin bazense kamunun menfaati bulunabilmektedir. Bu duruma özellikle genel düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davalarında daha sık rastlanmaktadır¹⁵⁹.

Danıştay'ın, dosyanın işlemde kaldırılması suretiyle davanın mirasçılar tarafından sürdürülmesinde kullandığı, tereke üzerinde malvarlıksal etki yaratma ölçütü, hak ihlalinin oluşmadığı, yalnızca menfaat ihlaline dayanılarak açılan iptal davalarının yarıda kalmasına; idarenin hukuka aykırı işlemlerinin hukuk düzeninden kaldırılamamasına sebep olmaktadır¹⁶⁰. Bu durumun iptal davasının kamu düzenini korumaya yönelik objektif amacıyla bağdaşmadığı ortadadır. Kaldı ki, kanun metninde geçen “*yalnız öleni ilgilendiren dava*” ifadesinin, *mirasçılarının ya da üçüncü kişilerin menfaatini ilgilendirme ya da yalnız ölenin şahsı ile ilgisi kalmayıp varislerin hukukuna da müessir olma* biçiminde okunması da pekâlâ mümkündür. Davanın ölen tarafının yanında, mirasçılarının ya da üçüncü kişilerin salt basit bir menfaat bağı kurabildikleri işlemlerin de “*yalnız öleni ilgilendiren*” dava kategorisinden çıkarılabileceği metnin lafzi yorumuyla mümkündür¹⁶¹. Nitekim, Fransız hukukunda salt öleni ilgilendiren davaların kapsamı idari yaptırımlar ile seçim hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarla sınırlı tutulmuştur¹⁶². Ancak bu

¹⁵⁷ Aynı yönde Çalışkan (n 5) 31; Özgen (n 3) 1028.

¹⁵⁸ Bu yöndeki kararlar için bkz Danıştay 8. D. 708/61, 14.01.2019; Danıştay 5. D. 4595/8673, 13.02.2018, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 25.08.2023. Aynı yönde İstanbul BİM 10. İDD, 2245/1959, 13.09.2018, yayınlanmamıştır.

¹⁵⁹ Danıştay 10. D. 306146, 07.01.2019; Danıştay 8. D. 12281/2496, 07.05.2018; Danıştay 10. D. 4246/5527, 03.12.2015, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 25.08.2023.)

¹⁶⁰ Bu yöndeki karar için bkz Danıştay 6. D. 1928/5245, 30.05.2019; Danıştay 6. D. 6580/11786, 27.12.2017, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 25.08.2023.

¹⁶¹ Konuya ilişkin tartışmalar için bkz Çalışkan (n 5) 71. Danıştay da bir kararında davayı takip hakkının yalnızca mirasçıya değil; üçüncü kişilere de geçebilecek olduğunu ortaya koymuştur (Danıştay 8. D. 3067/1039, 14.02.2019, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 30.08.2023 Danıştay Bilgi Bankası.).

¹⁶² Broyelle (n 44) 210. Bu yöndeki karar için bkz Conseil d'Etat, 24 fevriyer 1989 n° 92525 <www.legifrance.gouv.fr> Erişim Tarihi 28.08.2023.

yorum da iki tarafı olmayan bir yargılamanın yapılması gibi usul hukukuyla açıkça bağdaşmayan bir durumun ortaya çıkmasına yol açabilecektir.

Öte yandan, cezaların şahsiliği ilkesine dayanılarak idari yaptırımlara ilişkin davaların mirasçılar tarafından takip edilmesinin mümkün olmadığı kabulü de Danıştay'ın benimsemiş olduğu, *tereke üzerinde malvarlıksal etki yaratma ölçütüyle* her zaman bağdaşmamaktadır. Cezaların şahsiliği ilkesi uyarınca, bir kimse hakkında verilen yaptırım kararının mirasçılar üzerinde uygulanması mümkün değildir. Buna karşılık, davanın tarafının erken ödeme indiriminden yararlanmak amacıyla, idari para cezasını ödedikten sonra iptal davası açması ve fakat yargılama sırasında ölümü ihtimalinde, bu davanın sonuçlanmasının ölenin mirasçılarının malvarlığı üzerinde etki yaratacağı açıktır¹⁶³. Zira idari para cezasının iptal edilmesi halinde, yargı kararlarının yerine getirilmesi yükümlülüğü kapsamında, ölenin dava açmadan önce yapmış olduğu ödeme mirasçılarının malvarlığına dönecektir. Dolayısıyla, idari yaptırımlar bakımından dosyanın işlemden kaldırılması usulünün bütünüyle kapalı olduğunun kabulü mümkün gözükmemektedir.

B. “Dosyanın İşlemden Kaldırılabilirliği” Bakımından Değerlendirmeler

Yalnız öleni ilgilendiren davaların belirlenmesinde Danıştay'ın benimsediği, tereke üzerinde sonuç yaratma ya da mirasçılar tarafından tam yargı davasına konu edilebilme ölçütü yukarıda da belirtildiği üzere, -tam yargı davaları bakımından herhangi bir hak kaybına yol açmasada da- mirasçılar dışındaki üçüncü kişiler üzerinde sonuç yaratabilme etkisine sahip iptal davaları ile mirasçılarının malvarlıksal zarara uğramadığı (terekeye intikal etmeyen) ve fakat sonuçlanmasında menfaatinin bulunduğu iptal davalarına ilişkin dilekçenin iptaline ve dolayısıyla yargılamanın tamamlanamamasına yol açmaktadır.

İptal davasının mirasçılar bakımında hak yaratmaması, yalnızca ölen davacının şahsına münhasır sonuç yarattığı anlamına gelmemektedir¹⁶⁴. Bazı iptal davalarının sonucunun müspet olması durumundan, davacıyla aynı konumda olan herkes yararlanabilmektedir. Salt bireysel menfaate ilişkin olmayan kamu yararını da

¹⁶³ Nitekim Danıştay da idari para cezasına karşı dava açılmadan önce, indirimden yararlanmak amacıyla meblağın ödenmiş olması durumunda, ödenen kısım bakımından davanın miras yoluyla intikal edeceğine karar vermiştir (Danıştay İDDK, 2995/1226, 09.04.2015, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 25.08.2023.). Aynı yönde, İstanbul BİM, 1364/1213, 29.04.2021 in Özgen (n 3) 1025.

¹⁶⁴ Bu yöndeki karar için bkz Danıştay 8. D, 3062/1039, 14.02.2019, <www.danistay.gov.tr> Erişim Tarihi 15.09.2023.

ilgilendiren davalar bakımından dilekçenin iptali kararı verilmesi mirasçılar ya da üçüncü kişilerin hukuki durumunu etkilemektedir¹⁶⁵.

Danıştay'ın yerleşik içtihadında ortaya konulduğu üzere, “*iptal davaları, kural olarak, ilgililerin haklarını ve çıkarlarını korumanın yanında, yürütme ve idarenin hukuka uygun davranmasını gerçekleştirmeye yönelik, objektif ve soyut nitelikte bir dava türü olarak teoride genel olarak ifade edilmekle birlikte, istisnai olarak uygulamada subjektif ve somut nitelikte örnekler de içeren*” bir davadır¹⁶⁶. İptal davasının sürdürülüp sürdürülmemesinin tereke üzerinde hak yaratma ilişkisine dayandırılması, hukuka aykırı işlemde etkilenen mirasçıların, üçüncü kişilerin ve hatta kamunun gerek hak ve gerek menfaat kaybına uğramasına yol açabilecektir¹⁶⁷. Nitekim bu davalarda dilekçenin iptal edilmesi, menfaati o işlemde etkilenen, ancak açılmış bir iptal davası olduğu için dava açmamış olan diğer kimselerin de hak arama özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Ayrıca bu ihtimalde, idarenin dava konusu edilen işlemlerinin denetimi yarıda kalmış olacağından idarenin hukukla sınırlandırılması prensibi ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesi de korunamayacaktır.

Danıştay'ın izlediği bu yöndeki tutum, idari yargılama hukukuna yönelik olarak içtihat yoluyla daha önceden getirdiği pek çok ilkeyle bağdaşmamaktadır.

2577 sayılı Kanun'un 2. ve 14. maddesi uyarınca ehliyet, iptal davası açmanın bir koşulu olup, dava açılırken ehliyet koşulunun sağlanamaması durumunda ilk inceleme aşamasında reddedilmektedir. Danıştay, ağırlıklı içtihadında subjektif ehliyet (menfaat) koşulunun yalnızca yargılamanın başlangıcında, dava açılırken bulunmasının yeterli olduğunu¹⁶⁸; menfaatin yalnızca objektif nitelikteki iptal davasında yargı merciini harekete geçirmeye yönelik bir unsur olduğunu; davanın açılmasıyla yargılamanın davacıdan bağımsız olarak ilerleyerek geliştiğini ortaya koymuştur¹⁶⁹. Bu bağlamda, yargılamanın başında bulunan dava ehliyetinin dava

¹⁶⁵ Bu durum özellikle dilekçenin iptali kararının hukuki niteliği ve sonuçlarının belirgin olmadığı hukukumuzda birtakım tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Dilekçenin iptali kararının sonuçları itibarıyla davanın açılmamış sayılmasına mı; yoksa açılmış ve reddedilmiş sayılmasına mı yol açığının tespiti, özellikle bu kararın kesin hüküm teşkil edebilirliği yönünden önemli farklılıklar yaratmaktadır. Davanın açılmamış sayılması kararı, şekli anlamda kesin hüküm niteliğini haiz olsa da uyumsuzluğun esasına ilişkin olmadığından maddi anlamda kesin hüküm olmayıp aynı davanın tekrar açılmasına engel oluşturmamaktadır. Bu kararlar davanın açılması ile doğan sonuçlar geriye etkili olarak hiç doğmamış kabul edilmektedir. Hukuki durumu dava öncesi hale getirecektir (Mehmet Hatipoğlu, “İdari Yargılama Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması” (2021) 11(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 212.).

Buna karşılık, öğretilere dilekçenin iptali kararlarında davanın açılıp sona erdiği, bu davanın tekrar ihya edilmesinin mümkün olmadığı da öğretilere savunulmaktadır (Candan (n 3) 659; Çalışkan (n 5) 70; Gözübüyük ve Dinçer (n 21) 671.).

¹⁶⁶ Danıştay 6. D, 4164/4196, 23.09.1999, DD (2001) (103) 602.

¹⁶⁷ Bu yönde karar için bkz Danıştay 8. D, 4506/2130, 08.05.2003, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.09.2023.

¹⁶⁸ Zehreddin Aslan, İrfan Barlass, Kahraman Berk, Nilay Arat, Mutlu Kağıtçıoğlu, Halil Altındağ, Gamze Gümüşkaya, Şebnem Sayhan, Mehmet Akif Bardakçı ve Cihan Yüzbaşıoğlu, Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu (Vergi Yargılaması Dahil) (3. Baskı, Seçkin 2022) 98; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya (n 43) 629. Öğretilere aksi yönde görüşler de bulunmaktadır (Ebru Gündüz, *İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet* (Yetkin 2016) 172; Aysel Aslı Yücesoy, *İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat* (Seçkin 2015) 132.).

¹⁶⁹ Danıştay 10. D, 1213/1115, 21.05.1990, DD (1991) (81) 357.

devam ederken kaybedilmesi durumunda, yargılamanın sona erdirilmeyerek hüküm kurulması gerektiğine karar verilmektedir¹⁷⁰.

Diğer yandan, Danıştay benzer yaklaşımı iptal davasında feragati değerlendirdiği bir kararında, “sadece davacının kişisel çıkarını ihlal eden, somut, subjektif nitelikteki işlemlerin iptali istemiyle açılan davalarda ...davacının davasından feragat etmesinin kabul edilmesi gerekir. ...Bireysel yararın söz konusu olduğu ahvalde ihlal edilen kamunun hukuku olmayıp bireyin hukukudur. Kendi hukuku üzerinde mutlak tasarruf yetkisine sahip olan bireyin davasından feragatinde herhangi bir kısıtlama düşünülemez.” ifadeleriyle ortaya koymuştur¹⁷¹. İptal davalarının bir yandan kişisel menfaatlerin korunması, diğer yandan idarenin hukuka uygunluğunun denetiminin yapılması amacını gütmesi; bu davalarda verilen hükmün dava açmamış üçüncü kişileri de etkileme ihtimali bulunması sebebiyle iptal davalarının sonuçlandırılması esas tutulmuş, feragat sınırlandırılmıştır¹⁷². Buna göre, iptal davasına konu işlemin davacının kişisel yararıyla mı, yoksa kamunun yararıyla mı ilgili olduğu değerlendirilmekte; yalnızca kişisel yarara veya salt davacının hukuki durumuna yönelik işlemlere ilişkin davalardan feragat kabul edilmektedir.¹⁷³

Danıştay genel olarak, herhangi bir hak ihlali olmaksızın menfaat ilgisinin kurulabildiği çevrenin, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konular ile belde ya da semt sakini, hizmetten yararlanan, hemşeri sıfatıyla açılan davalarda feragat izin vermemekte, yargılamayı sonuçlandırmaktadır¹⁷⁴. Bu davalar kamunun yararını ve üçüncü kişilerin menfaatini de etkilemektedir.

Buna karşılık Danıştay, -yukarıda ayrıntılı şekilde incelendiği üzere- objektif dava ehliyetinin yargılama sırasında kalkması (kişilik veya nitelik değişikliği) ve fakat tereke yoluyla mirasçılara da taşınamaması durumunda dilekçenin iptaline karar

¹⁷⁰ Danıştay 5. D, 526/2193, 07.05.2007; Danıştay 2. D, 5494/4269, 18.12.2006, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 15.09.2023; Danıştay 5. D, 10025/455, 13.02.2006, DD (2006) (112) 180; Danıştay 8. D, 2405/1907, 24.04.2003, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 15.09.2023. Danıştay’ın menfaatin yargılamanın sonuna kadar devam etmesi gerektiğine ilişkin daha eski tarihli aksi yönde içtihadı da bulunmaktadır (Danıştay 4. D, 4810/796, 29.02.2000, <www.legalbank.net> Erişim Tarihi 15.09.2023; Danıştay 5. D, 3267/2502, 15.11.1988 in Yücesoy (n 168) 228; Danıştay 6. D, 1358/77, 21.01.1987, <www.kanunum.com> Erişim Tarihi 15.09.2023.).

¹⁷¹ Danıştay 8. D, 4506/2130, 08.05.2003, DKD (2003) (2) 285. Aynı yönde, Danıştay 14. D, 1730/6686, 23.11.2016, DD (2017) (144) 229; Danıştay 6. D, 484/1873, 09.05.1994, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 05.09.2023. Yine Danıştay, düzenleyici işlemlere karşı açılan davalarda davadan feragat imkanını “*Düzenleyici işlemlere karşı ve kamu yararını yakından ilgilendiren konularda açılan iptal davalarında, işlemin yürütmenin durdurulması ...kararı verildikten sonra, davacıya davadan feragat etme hakkının tanınması, yapılmış olan yargısal denetimin geçersiz sayılması, dolayısıyla davacı iradesinin yargı kararı üzerine çıkması sonucunu doğuracağından, davacının iptal kararından sonra verdiği davadan feragat isteminin bu aşamada dikkate alınmasına olanak yoktur.*” ifadeleriyle kapatmıştır (Danıştay 5. D, 13350/1738, 11.05.2011, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 05.09.2023. Aynı yönde Danıştay 10. D, 1713/895, 17.02.2014, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 05.09.2023.).

¹⁷² Türkoğlu Üstün (n 87) 299.

¹⁷³ Danıştay İDDK, 745/861, 21.10.2004, <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 05.09.2023. Aynı yönde: “*kamu yararı ve bireysel yarar ölçütünün belirlenerek davacının davayla ilişkisinin irdelenmesi yapıldıktan sonra, feragat hakkında karar verilmesi gerekmektedir.*” (Danıştay 8. D, 4506/2130, 08.05.2003 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 05.09.2023.)

¹⁷⁴ Türkoğlu Üstün (n 87) 301.

vermektedir. Konusu terekeye intikal eden davalar ise mirasçının başvurusuna kadar askıya alınmaktadır.

İptal davasının yukarıda yer verilen Danıştay içtihadında vurgulanan amaç ve sonuçları dikkate alındığında, başlamış bulunan yargılamanın tamamlanmasının kural, yarıda kalmasının istisna olduğu ortadadır. Hukukun temel prensibi olarak istisnaların dar yorumlanması esastır. Bu bakımdan iptal davası açıldıktan sonra yargılamanın tamamlanamamasına yol açan *yalnızca öleni ilgilendiren* dava kavramının dar yorumlanması gerektiğini savunmaktayız. Öte yandan, gerek sübjektif menfaatin ortadan kalktığı ve gerek feragat isteminin bulunduğu hallerde, taraflardan birinin davanın devamı yönünde iradesi bulunmamakta, yargılama fiiliyatta taraf işlemlerinden yoksun şekilde, bizzat mahkemece kamu yararı gerekçesiyle yürütülmektedir. Bu hallerin objektif dava ehliyetinin kalkması sonucu oluşan durumdan nitelik itibarıyla farkı bulunmamaktadır. Kamusal nitelik taşıyan ya da üçüncü kişilerin hukukunu etkileyen iptal davalarında da yargılamanın devam etmesinin esas olduğu doğrultusunda, dosyanın işlemde kaldırılmak suretiyle menfaat sahiplerine davayı takip edebilme imkânı tanınmasında açık bir hukuki engel bulunduğu söylenemez. Her ne kadar Kanun'un 26. maddesindeki yapı mirasçılarının takibi yenilemesi üzerine kurgulanmışsa da takibi menfaat sahibi üçüncü kişilerin yenilemesine yönelik açık bir yasaklama da bulunmamaktadır.

Ayrıca, iptal davalarında tekemmül etmiş dosyalarda, fiiliyatta davanın tarafları aktif bir rol üstlenmemektedir. Bu durumun arkasında kuşkusuz idari yargılama usulünde geçerli bulunan resen araştırma ilkesi yatmaktadır. Dosya tekemmül ettikten sonra davanın taraflarından birinin ölümü durumunda, -Fransız hukukunda olduğu- gibi yargılamanın bizzat mahkeme tarafından tamamlanması usulünün hukukumuzda benimsenmesi savunulabilir¹⁷⁵. Ancak dosyanın ne zaman tekemmül etmiş sayılacağı bakımından hukukumuzda açıklık yoktur. Dosyanın tekemmülü bakımından, duruşmalı işlerde duruşma tarihi, dilekçe teatisinin tamamlanması gibi farklı tarihlerin kabulü mümkündür. Kanun'un 21. maddesine göre, dilekçe ve savunmalarla birlikte verilmeyen belgeler, bunların vaktinde ibraz edilmelerine imkân bulunmadığına mahkemece kanaat getirilirse, kabul ve diğer tarafa tebliğ edilir. Buna göre, hukukumuzda davanın taraflarının dosyaya her zaman bilgi ve belge ikame edebilmeleri, kendileri lehine yargılama usulü işlemleri yapabilmeleri mümkündür. Dolayısıyla iptal davalarında karar verilinceye kadar dosya tekemmül etmiş sayılmamalıdır. Bu sebeple, dilekçenin iptal edilmesi kararları bakımından Fransız hukukundaki "*dosyanın tekemmül etmesi*" ölçütünün uygulanmasının mümkün olamayacağı kanaatindeyiz.

¹⁷⁵ Broyelle (n 44) 209.

Bu açıklamalar doğrultusunda, “yalnızca öleni ilgilendiren” davalar ölçütünün, mirasçılar ya da üçüncü kişiler üzerinde gerek hak ve gerek menfaat yönünden hiçbir surette etki yaratmayan, salt “*miras bırakan üzerinde ruhsal bir rahatlama ve tatmin sağlama potansiyeli bulunan davalar*” alanıyla sınırlı şekilde ele alınması gerektiğini savunmaktayız.

Sonuç

İstinaf kanun yolunun hukukumuzda girmesiyle birlikte üç dereceli yargı sisteminin uygulandığı idari yargılama hukukumuzda açılmış bulunan iptal ve tam yargı davalarının kesinleşmesi uzun bir vakit alabilmektedir. Bu uzun süreç içerisinde, davanın tarafı olan idarede değişiklik olması durumunda mahkemece hasım düzeltilerek yargılamaya devam edilmektedir. Buna karşılık, davanın tarafı gerçek veya tüzel kişinin ölüm ya da başka bir sebeple kişilik veya niteliğinde değişiklik meydana gelmesi durumunda, yargılama işlemlerinin devamı bakımından önemli değişiklikler meydana gelebilmektedir. Yargılamanın devamı sırasında davanın tarafında değişiklik meydana gelmesinin hukuki sonuçlarının düzenlendiği İYUK madde 26 hükmü her ne kadar sade, basit ve anlaşılabilir gözüke de ihtiyaçlara cevap vermekten uzaktır.

Mevcut düzenlemenin yetersiz kalmasının arkasında, konunun medeni hukuk, ticaret hukuku ve borçlar hukukunu da ilgilendiren multidisipliner yapısı ile pek çok farklı ihtimali içermesinin yanında gerek esas ve gerek usule ilişkin içerik yönünden oldukça yüzeysel ve soyut olması, boşlukların doldurulması görevinin yargı mercilerine bırakılması gibi sebeplerin yattığı görülmektedir. Bu durum ise, yargılamanın uzun sürede sonuçlanması, yargılama usulü işlemlerinin tekrarlanması yahut davanın fiili anlamda taraf yokluğunda tamamlanması gibi idari yargılama usulüne hâkim olan hukuk devleti, usul ekonomisi, idari istikrar ilkeleri ile bağdaşmayan, zaman zaman bu ilkelerin çelişmesine veya yarışmasına sebep olan sonuçların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Çalışmamızda vurgulanmaya çalışıldığı üzere, bu ilkeler arasında denge gütmek suretiyle somut uyuşmazlığa çözüm getirmeye çalışan Danıştay, idari yargılama hukukunun temel prensipleriyle ve hatta zaman zaman birbiriyle çelişki içinde olan kararlar vermek durumunda kalmıştır. Diğer yandan, mevcut düzenleme ve içtihat kamuyu ilgilendiren pek çok uyuşmazlığın karara bağlanamamasına iptal davalarının objektif niteliğinin geri planda kalmasına sebep olmaktadır.

Çalışmamızda da ortaya konulmaya çalışıldığı üzere, davada taraf değişikliği müessesesinin esnek şekilde, takip yetkisi kendisine geçecek kişinin hak ve menfaatlerinin en üst seviyede korunması suretiyle uygulanması, özellikle çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkeleri ile hak arama özgürlüğü bakımından önemli bir avantaj sağlamaktaysa da yargılamanın uzun sürede sonuçlanmasına yol

açmakta, usul ekonomisi ve idari istikrar ilkeleri bakımından sakıncaları beraberinde getirmektedir. Bu durum ise, zaman zaman davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin hak kaybına uğramasına yol açabilmektedir. Diğer yandan, takip yetkisi kendisine geçecek kişilerin, takip imkanının yahut takibi yapılabilecek yargılama usulü işlemlerinin sınırlandırılması, uyuşmazlığın kısa sürede çözüme kavuşturulması ve bu sayede hukuki istikrarın sağlanması bakımından yararlı gözükse de hak arama özgürlüğünün ölçsüz şekilde sınırlandırılmasına ve hatta tümüyle ortadan kalkmasına sebep olabilmektedir. Bu bakımdan, yargılama sırasında davanın tarafının kişilik veya niteliğinin değiştiği durumda, takip yetkisi kendisine geçecek olan kişilere davayı takip edebilmeyi sağlayan ve fakat sınırlandırılmış bir imkân tanınmasının daha dengeli bir çözüm oluşturacağı kanaatindeyiz. Başka bir deyişle, davayı takip etmede yararı bulunan kişilere taraf olma imkanının sunulması, bu imkândan yararlanmaması durumunda ise yargılamanın tamamlanarak hukuki belirsizliğin giderilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, konunun özel hukuk boyutunun önemi de dikkate alınarak, gerektiğinde bekletici mesele müessesesinin işletilmesi yoluyla, uyuşmazlığın kamusal ve özel hukuk yönünün birlikte yürütülmesi de isabetli bir yaklaşım olacaktır.

İdari yargılama sırasında davanın tarafının kişilik veya niteliğinde değişiklik olması ihtimaline ilişkin olarak mevzuattaki düzenlemenin yetersiz; içtihadî çözümlerin ise öngörülemez ve tutarsız olduğunu yansıtmak istediğimiz bu çalışmada, karşılaştırmalı hukukta özellikle Fransız mevzuatından sıklıkla bahsetmeye çalıştık. Gerçekten de Fransız hukukunda yukarıda vurgulamış olduğumuz dengenin sağlanması bakımından isabetli çözümler üretilmiş olup bu çözümlerin mevzuatımızdaki eksikliklerin bazılarının giderilmesi bakımından yol gösterici olabileceği kanaatindeyiz. Ayrıca, idare hukukunda olduğu gibi idari yargılama hukukunda da Danıştay'ın hukuk yaratan fonksiyonu doğrultusunda, mevcut içtihadın mevzuatla ve birbiriyle olan çelişkinin, idari yargılama hukukunun tabii olduğu ilkeler gözetilerek giderilmesinin ve konuya ilişkin olarak içtihadî ölçütler benimsenmesinin de önemli yararlar sağlayacağını vurgulamak isteriz.

Hakem Değerlendirmesi: Dışbağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Akıncı M, *İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı* (Turhan 2009).

Akyılmaz B, Sezginer M ve Kaya C, *Türk İdari Yargılama Hukuku* (6. Baskı, Savaş 2021).

- Akyılmaz B, Sezginer M ve Kaya C, *Açıklamalı – İctihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku* (Savaş 2019).
- Aslan Z, Barlass İ, Berk K, Arat N, Kağıtçıoğlu M, Altındağ H, Gümüşkaya G, Sayhan Ş, Bardakçı M A ve Yüzbaşıoğlu C, *Açıklamalı ve İctihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu (Vergi Yargılaması Dahil)* (3. Baskı, Seçkin 2022).
- Bal Y, Karabulut M ve Şahin Y, *İdari Yargılama Usulü ile İlgili Danıştay 10. Dairesinin Seçilmiş Kararları* (Seçkin 2003).
- Barray C ve Boyer P X, *Contentieux administratif* (Flammarion 2015).
- Broyelle C, *Contentieux administratif* (6e édition, LGDJ 2019).
- Bülbül E, *İdari İşlemlerin Yürürlükten Kaldırılması* (Beta 2010).
- Candan T, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Yetkin 2017).
- Coşkun S ve Karyağdı M, *İdari Yargılama Hukuku* (Seçkin 2001).
- Courreges A ve Dael S, *Contentieux administratif* (4e édition, PUF 2006).
- Çalışkan A Z, *İdari Yargıda Tarafların Değişmesi* (Adalet 2012).
- Dural M ve Öğüz T, *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku* (23. Bası, Filiz 2022).
- Ekinci M, *İdari İstikrar İlkesi* (Adalet 2021).
- Eraslan Y, *Türk İdari Yargı Sisteminde Dosyanın İşlemden Kaldırılması* (Adalet 2020).
- Esin Y, *Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları* (2. Baskı, Balkanoğlu Matbaacılık 1976).
- Gohin O ve Poulet F, *Contentieux administratif* (9e édition, LexisNexis 2015).
- Gözübüyük A Ş ve Dinçer G, *İdari Yargılama Usulü* (2. Bası, Turhan 1999).
- Gözübüyük A Ş ve Gölcüklü F, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması* (9. Bası, Turhan 2011).
- Gözübüyük A Ş ve Tan T, *İdare Hukuku Cilt II İdari Yargılama Hukuku* (8. Bası, Turhan 2016).
- Günday M, *İdari Yargılama Hukuku* (Turhan 2022).
- Gündüz E, *İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet* (Yetkin 2016).
- Hatipoğlu M, “İdari Yargılama Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması”, (2021) 11(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 187-222.
- İnceoğlu S, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı* (3. Bası, Beta 2008).
- Kaya C, “İdari Yargılama Usulünde Davanın Taraflarında Değişme”, (2004) 12(1-2) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 143-186.
- Oğurlu Y, “Mukayeseli İdari Yargıda Süreler ve Makul Süre Problemi” in *Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu* (Danıştay Yayınları 2012) 119-142.
- Özgen S, “Türk İdari Yargılama usulünde Tarafların Kişilik veya Niteliğinde Değişiklik” in Süleyman Üstün ve Ebru Tüzemen Atik (eds), *Milli Egemenlik ve Hukuk TBMM'nin 100. Yılı Anısına Armağan* (On İki Levha 2020) 1017-1059.
- Ricci J C, *Contentieux administratif* (5e édition, Hachette Supérieur 2016).
- Tan T, *İdari İşlemin Geri Alınması* (Sevinç Matbaası 1970).
- Tansuğ Ç, *İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi* (Beta 2016).
- Topuz İ ve Özkaya K, *Açıklamalı-İctihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Mahalli İdareler Derneği Yayını 2002).
- Türkoğlu Üstün K, *İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler* (Seçkin 2019).

Yılmaz Özel N, *Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri* (On İki Levha 2016).

Yenice K ve Esin Y, *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü* (Arısan Matbaacılık 1983).

Yıldırım T ve Fiş Üstün G, *Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu* (On İki Levha 2020).

Yücesoy A A, *İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat* (Seçkin 2015).